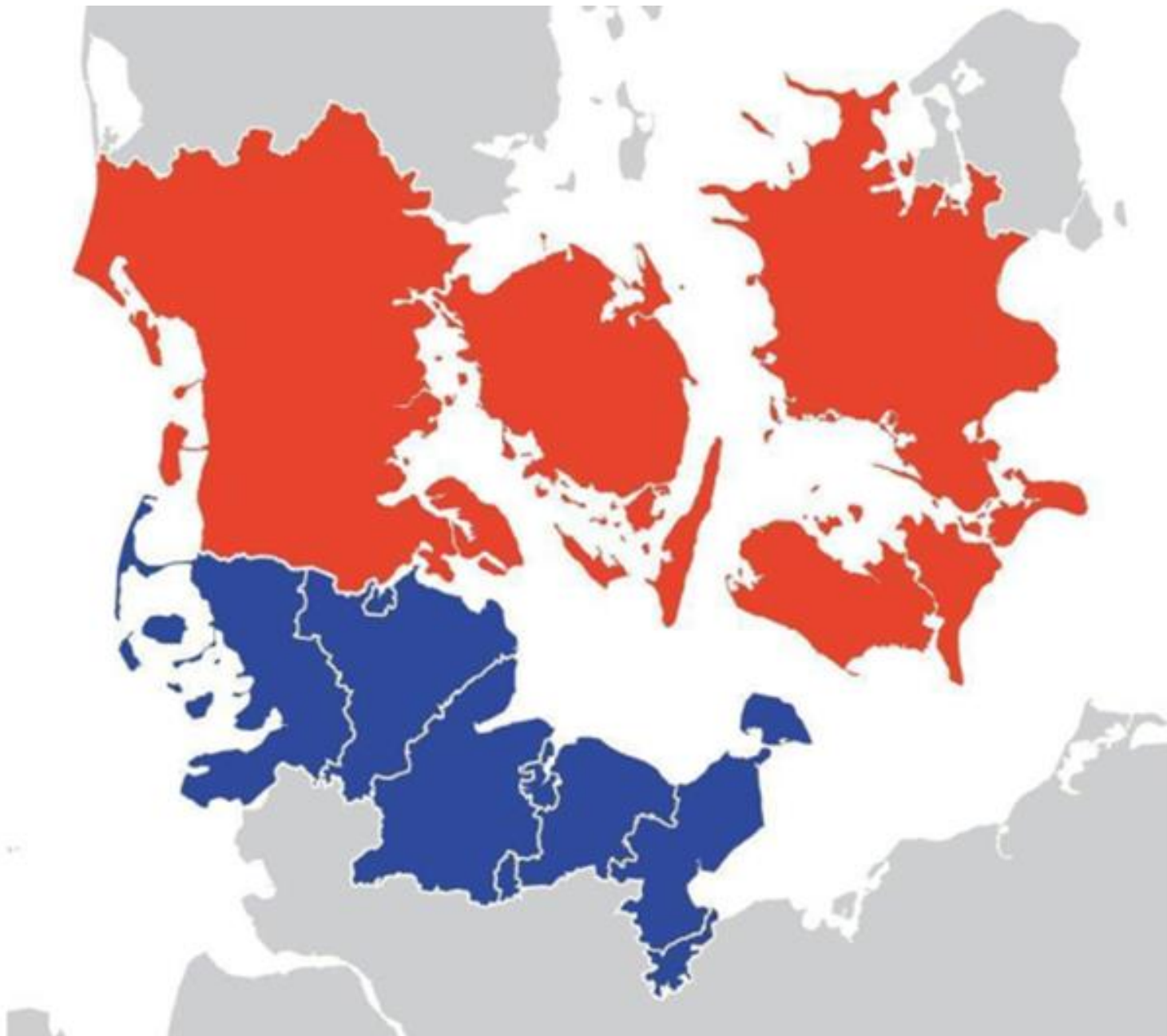

Temaanalyse

Dansk-tysk INTERREG 6A-støtte 2021-2027

TEKNOLOGISK
INSTITUT

Temaanalyse

Dansk-tysk INTERREG 6A-støtte 2021-2027

Endelig rapport

Udarbejdet for:

Interreg Deutschland-Danmark
Interreg Sekretariat
Flensborgvej 26a
6340 Kruså

Udarbejdet af:

Teknologisk Institut
og
Kienbaum Consultants International GmbH

Februar 2021

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning.....	4
1.1.	Formål	4
1.2.	Temaanalysens tilblivelse	4
2.	Bekræftelse af funktionaliteten i den nuværende programgeografi	6
2.1.	Hvordan forstås funktionaliteten i en region?	6
2.2.	Grænseregionen som en funktionel region	7
2.3.	Grænseregionen som en regional kulturel identitet	8
2.4.	Den formelle region i og omkring grænseregionen	9
2.5.	Delkonklusion.....	10
3.	Fælles styrker og udfordringer i programregionen	12
3.1.	Regionale styrker og erhvervsmæssige styrkepositioner	12
3.2.	Erhvervs- og socioøkonomiske udfordringer	14
3.3.	Temaer af fælles relevans for hele programregionen	14
3.4.	Rammebetingelser – love & regler – som et udviklingstema	17
3.5.	Delkonklusion.....	18
4.	Politiske målsætninger for det nye program	19
4.1.	EU-Kommissionens forslag til politiske målsætninger	19
4.2.	Forslag til politiske målsætninger for Interreg Deutschland-Danmark 2021-2027	20
4.3.	Delkonklusion.....	23
5.	Beskrivelse af de politiske og specifikke målsætninger	25
5.1.	Politisk målsætning 1: Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling	26
5.2.	Politisk målsætning 2: Et grønnere, mere kulstoffattigt Europa	32
5.3.	Politisk målsætning 4: Et mere socialt Europa	38
5.4.	Politisk målsætning 4: Bedre Interreg-styring	46
5.5.	Konklusion.....	49
	Bilag 1: Datagrundlag	52

1. Indledning

EU har gennem flere årtier støttet grænseoverskridende samarbejde med sigte på at skabe større integration i grænseregionerne og deres tilstødende baglande. Det dansk-tyske samarbejde er i perioden 2014-2020 fremmet gennem programmet Interreg Deutschland-Danmark. Den nuværende programperiode udløber i 2020, og en fortsættelse er planlagt med det nye dansk-tyske Interreg 6A-program 2021-2027.

Programpartnerne bag det nuværende program Interreg Deutschland-Danmark har stor interesse i at fortsætte og videreudvikle det nuværende grænseoverskridende samarbejde i regi af Interreg. Det kommende program skal dog ikke blot være en videreførelse af det nuværende program. Det skal også afspejle både udviklingen i de erhvervs- og samfundsøkonomiske forudsætninger samt de politiske udviklingstendenser, som bl.a. er afspejlet i EU-Kommissionens udkast til retningslinjer for de nye strukturforordninger i den kommende programperiode 2021-2027. Hertil kommer, at de regionale aktører løbende sætter nye strategiske mål og igangsætter handlinger for at styrke udviklingen lokalt og regionalt, hvilket også har betydning for det grænseregionale samarbejde.

1.1. Formål

Formålet med denne temaanalyse er at give et forslag til politiske målsætninger for det kommende dansk-tyske Interreg-program for perioden 2021-2027 samt at beskrive de politiske målsætninger gennem et antal valgte specifikke målsætninger for hver af de politiske målsætninger.

1.2. Temaanalysens tilblivelse

Temaanalysen bliver til gennem en proces, som omfatter to hovedtrin:

1. Hvad ved vi?

Med afsæt i en eksisterende række analyser, studier og regionale udviklingsstrategier er der identificeret regionale styrker og udfordringer for vækst og udvikling i programgeografien, hvilket er samlet i en række temaer, som det kommende Interreg-program med fordel kan tage afsæt i. Temaerne er relateret til EU-Kommissionens politiske målsætninger, som udgør en ramme for de kommende Interreg-programmer. Det har resulteret i et forslag til politiske målsætninger for det nye dansk-tyske Interreg 6A-program 2021-2027.

2. Hvad er vigtigt for de regionale aktører?

Det er af vital betydning for programmets succes, at de regionale aktører tager ejerskab over de identificerede udfordringer og muligheder i programregionen for herigennem selv at gøre en indsats for at udvikle programregionen. For at sikre dette er der afholdt en række møder og workshops om programmeringen af det kommende program internt i Interreg-organisationen (Styregruppen, Koordinerings- og Arbejdsgruppen). Dernæst er der afholdt fire tematiske workshops med stakeholdere fra Danmark og Tyskland.

Det første element i temaanalysen; "Hvad ved vi?" omfatter tre dele:

1. Analyse af funktionaliteten i den nuværende programgeografi med erfaringer fra det nuværende program Interreg 5A Deutschland-Danmark 2014-2020.
2. Analyse af fælles regionale styrker og udfordringer for opstilling af temaer af central betydning for program-regionens udvikling.
3. Forslag til politiske målsætninger for det nye program Interreg 6A Deutschland-Danmark 2021-2027.

Programmets politiske styregruppe har efterfølgende godkendt forslaget til politiske målsætninger.

Under det andet element er der i samarbejde med arbejds- og koordineringsgrupperne inden for de politiske målsætninger peget på et antal specifikke målsætninger til at præcisere det kommende Interreg-programs fokus. Herefter er der afholdt fire stakeholderworkshops for at kvalificere og verificere den foreliggende programarkitektur.

Temaanalysen sammenstiller resultaterne af begge disse elementer, som efterfølgende skal tjene som et grundlag for at udarbejde det kommende program for Interreg Deutschland-Danmark 2021-2027.

2. Bekræftelse af funktionaliteten i den nuværende programgeografi

Den nuværende programregion er et resultat af en sammenlægning af flere tidligere adskilte programgeografier, som før den nuværende periode bestod af en vestlig del (Jyllandsruten) og en østlig del (Femernruten).¹ Hele denne geografi er i programperioden 2014-2020 samlet under ét program, hvor fælles erfaringer har skabt fælles styringsstrukturer og et voksende samarbejde mellem de regionale aktører til gavn for hele regionen.

EU-Kommissionen har som optakt til udformning af de kommende regionale udviklingsprogrammer rejst spørgsmålet om, hvordan man bør afgrænse de grænseoverskridende programmer rent geografisk. For "The Baltic Sea Area" er der sat fokus på den østlige del af Østersøområdet, hvor EU-Kommissionen foreslår et samarbejde knyttet til den østlige del for at udnytte potentialerne ved en tættere integration langs Femern Bælt-regionen og Øresundsregionen og et samarbejde omkring den faste grænse i den nuværende vestlige del af programregionen. Dette har givet anledning til at gentænke programgeografien — herunder med de mulige konsekvenser for det dansk-tyske Interreg-program.²

Debatten på europæisk plan ser dog ikke ud til at ville føre til en ny definition af programgeografien med konsekvenser for det dansk-tyske Interreg-program.³ Programpartnerne i det dansk-tyske Interreg-program har — med henvisning til den eksisterende funktionalitet i den dansk-tyske programregion — i en fælleserklæring også gjort gældende, at de vil bibeholde den nuværende programregion med baggrund i, at programregionen gennem årene har udviklet sig til en funktionel og politisk velfungerende region i forhold til at imødegå grænseregionale udfordringer.⁴

Formålet med dette afsnit er således at beskrive, hvordan programregionen fungerer i forhold til at skabe integration over de nationale grænser og dermed skabe en samlet funktionalitet.⁵

2.1. Hvordan forstås funktionaliteten i en region?

I udgangspunktet betragtes en region som et område, der er kendetegnet ved en betydelig sammenhængskraft og ensartethed skabt gennem borgeres, virksomheders og myndigheders handlinger. Funktionaliteten — herunder sammenhængskraften — i programregionen kan anskues ud fra tre, ikke nødvendigvis gensidigt udelukkende, betragtningssåder:

- *Den funktionelle region* er en afspejling af, at økonomiske aktiviteter i højere grad finder sted inden for regionen end uden for, fx illustreret ved et arbejdskraftopland (pendlingsopland). Umiddelbart er den funktionelle region typisk defineret ud fra "hverdagens handlinger". Men funktionelle regioner kan også være karakteriseret ved en særlig specialisering i forhold til andre regioner, fx indenfor forskning eller erhvervsudvikling. En specialisering som i sidste ende kan styrke disse regioners konkurrencekraft i forhold til andre regioner.
- *Den kulturelle region (eller den regionale identitet)* har rod i befolkningens fælles regionale kultur, kollektive fortælling/historie eller interesser ("sense of place"). En sådan kulturel identitet eller fortælling kan have rod-fæste i et narrativ, som enten er kulturelt eller politisk konstitueret og/eller er forankret i hverdagslivets (økonomiske) aktiviteter.
- *Den formelle region* udspringer af en politisk-administrativ geografisk afgrænsning. De danske regioner er som sådan formelle regioner. En programregion er som sådan ikke formel region, men et fælles Interreg-program har politiske ambitioner i denne retning, fx ved at stræbe efter større regional harmonisering og

¹ <https://www.interreg5a.eu/dk/lueber-uns/die-programmpartner/>

² EU Commission: Cross-Border Cooperation in the Baltic Sea Area

³ Jf. ETC/Interreg Regulation, Version: Presidency Report of Croatian Presidency, June 19, 2020 [file:///C:/Users/lhjn/Downloads/HR_presidency%20ETC_library%20270720%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/lhjn/Downloads/HR_presidency%20ETC_library%20270720%20(1).pdf).

⁴ Jf. Fælleserklæring for Interreg 6A-programmet

⁵ Udover nævnte kilder i fodnoterne bygger dette afsnit på kilder nævnt i Bilag 1 samt på "Border Orientation Paper Germany – Denmark", Tidsskriftet "Økonomi og Politik" nr. 2, 2020: Temanummer

integration gennem politisk-administrative tiltag til fremme af udviklingen i hele grænseregionen, fx ved at arbejde for en bedre infrastruktur, bedre vilkår for grænsependling el.lign. på tværs af nationale grænser.

Disse tre tilgange til at beskrive funktionaliteten i grænseregionen kan både pege på kræfter og dynamikker, men også barrierer og udfordringer for at skabe en sammenhængende grænseregion.

2.2. Grænseregionen som en funktionel region

Den funktionelle grænseregion tager afsæt i de økonomiske aktiviteter (hverdagshandlinger), som binder borgere, virksomheder og myndigheder sammen på tværs af grænsen. Med fokus på hverdagens handlinger udvikler grænseregionen sig i retning af en funktionel region, om end der er regionale forskelle alt efter hvor i regionen, man befinder sig og hvilke dele af hverdagslivet, man ser på:

- Grænseregionale handelsmønstre (handelsoplande) binder grænseregionen sammen ved at borgere og virksomheder handler eller køber ind på tværs af grænsen (oftest omtalt som grænsehandel) med fokus på prisforskelle, men også forskelle i udbud og kvalitet. Her kan der fx peges på grænsehandlen⁶ og turisme, men også kulturtilbud, hjulpet godt på vej af Interreg-projekterne, er ligeledes en del af denne samhandel.

Grænseregionale handelsoplande kan også udvikle sig for offentlige ydelser, om end disse ydelser typisk udbydes inden for formelt definerede regioner. Der er eksempler på Interreg-projekter, hvor man har givet tilbud til danske kræftpatienter om at få behandling i Flensborg. Der findes også eksempler på grænseregionalt samarbejde inden for beredskabssektoren (fælles ambulancetjeneste og akutlægehelikopter).⁷ Der kan dog være en udfordring i at bryde de formelle administrative grænser – ikke mindst når det skal foregå over landegrænser, da de politiske og/eller økonomiske strukturer kan skabe hindringer.⁸

- Grænseregional pendling handler for borgere og virksomheder om at udnytte et større geografisk arbejdsmarked, herunder at drage fordel af de grænseregionale forskelle i jobudbud, lønniveau, beskatning og leveomkostninger. I dag skønnes ca. 15.000 personer at pendle over på den anden side af den dansk-tyske grænse.⁹
- I grænseregionen er der adgang til uddannelser på grund- og ungdomsskoleniveau på henholdsvis dansk og tysk typisk især målrettet det danske og tyske mindretal, men denne adgang er mest udbredt i det nære grænseområde. På de videregående uddannelser er der i EU en generel mulighed for adgang til uddannelser i andre lande, om end vilkårene herfor er forskellige. Og ligeledes kan der være udfordringer med at få adgang til lære- og praktikpladser samt at få overført/godkendt uddannelser fra ét land til et andet. Interreg fremmer det uddannelsesmæssige samarbejde ved at støtte grænseoverskridende uddannelsesstilbud på de videregående uddannelser. Ligeledes har nogle projekter haft fokus på at få erhvervsuddannelserne i Danmark og Tyskland til at spille bedre sammen.¹⁰

Den grænseregionale funktionelle integration er nok stærkere i den vestlige end den østlige del af grænseregionen, men Interreg-programmet har været med til at udjævne disse forskelligheder. I forlængelse heraf kan Femern Bælt-korridoren og Jyllandskorridoren også ses som afsæt for en fælles forståelse af grænseregionens placering i den Nord-europæiske region. Den kommende faste forbindelse over Femern Bælt med en rejsetid for køretøjer på blot ca. 10 min. vil således yderligere styrke den grænseregionale integration, samtidig med at det kan bidrage til en balanceret

⁶ <https://dsk.dk/graensehandel-2/>

⁷ Schleswig-Holstein Landesregierung og Region Syddanmark (2017): En stærkere grænseregion. Katalog med resultater fra 10 års dansk-tysk samarbejde mellem Region Syddanmark og Slesvig-Holsten 2007-2017.

⁸ Se "Landesentwicklungsplan Schleswig-Holstein. Entwurf 2018 – Fortschreibung" for en ambition om at bryde sådanne administrative grænser,

⁹ <http://www.arbejdslivnorden.org/i-fokus/i-fokus-2020/tema-granserna-oppnar-igen/article.2020-06-09-5790187946>

¹⁰ Schleswig-Holstein Landesregierung og Region Syddanmark (2017): En stærkere grænseregion. Katalog med resultater fra 10 års dansk-tysk samarbejde mellem Region Syddanmark og Slesvig-Holsten 2007-2017.

integration.¹¹ Det skal tillige understreges, at erfaringen fra det nuværende Interreg-program er, at det grænseregionale samarbejde ikke kun etableres i nord-sydlig retning inden for Femern Bælt-korridoren og Jyllandskorridoren, men også er udviklet og styrket i en øst-vestgående retning mellem de to korridorer.¹²

Den regionale funktionalitet er også knyttet til international konkurrenceevne og samarbejdsrelationer. Her er adgangen til internationale markeder gennem en udbygget transportinfrastruktur samt en digital infrastruktur af afgørende betydning. Eller, sagt på en anden måde: Denne form for funktionalitet sigter mod at udvikle regionale erhvervsmæssige styrkepositioner, som kan være afsæt for økonomisk vækst. Tidligere har Interreg støttet såvel udvikling af grænseoverskridende klyngeorganisationer inden for bæredygtig energi og transport som forskning og innovation inden for Life science.¹³ Her har det nuværende Interreg-program således dannet rammen for at udvikle nye samarbejdsrelationer baseret på erhvervsmæssige eller forskningsmæssige styrkepositioner både inden for den private og offentlige sektor, se Tekstboks 2.1.

Tekstboks 2.1: Styrket regional konkurrenceevne gennem forskning, innovation og erhvervssamarbejde

Evalueringen af prioritet 1, "Innovation", i det nuværende Interreg-program Deutschland-Danmark 2014-2020 viser, at programmet har fremmet samarbejdet mellem universiteter, forskningsinstitutioner og virksomheder. Nye netværk er blevet dannet, og den regionale forsknings- og innovationskapacitet er styrket. Samarbejdet mellem universiteterne, fx mellem SDU, CAU Kiel, UKSH og Fachhochschule i Lübeck, er også blevet styrket og har givet anledning til forskningsresultater, som er blevet internationalt anerkendt.

I forhold til innovation har programmet styrket iværksætttermiljøet for dimittender, især fra de naturvidenskabelige og kreative fag, fx gennem Innovation-hubs som udgør en mødeplads for dimittender og virksomheder. Udvikling og etablering af et Co-Creation-Center og testfaciliteter har også vist sig at være et attraktivt afsæt for virksomheder for at medvirke i samarbejdsprojekter, men også for at udvikle egne produktidéer. Hertil kommer, at markedsføring af produkter er blevet lettet igennem nydannede netværk.

Evalueringen påpeger dog også, at virksomheder burde kunne spille en mere aktiv rolle i de Interreg-støttede samarbejdsprojekter og dermed få større udbytte af projekterne. Det vil dog kræve, at der i projekterne bliver taget større hensyn til virksomhedernes specifikke behov.

Kilde: Kienbaum (2020): Evaluering af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

I et grænseregionalt perspektiv vil sådanne samarbejdsrelationer med de største forskningsmæssige og/eller kommercielle perspektiver ikke altid være at finde i selve grænseregionen. En analyse af den europæiske FoU-netværksrelation, med udgangspunkt i Slesvig-Holsten, viser, at sådanne samarbejdsrelationer først og fremmest er koncentreret til lande som Storbritannien, Spanien, Frankrig, Italien og Holland.¹⁴ Det er derfor af vital betydning, at grænseregionen udvikler kompetencer og styrkepositioner, som gør grænseregionen konkurrencedygtig og til en attraktiv international samarbejdspartner.

2.3. Grænseregionen som en regional kulturel identitet

I 100-året for genforeningen fremstår programregionen, især i den vestlige del af programgeografien, med en stærk fælles regional historie og kulturel identitet, båret af sameksistens på tværs af grænsen. Et centralt punkt i denne fortælling er det danske og det tyske mindretal på begge sider af grænsen, hvor mindretallene gennem årtier har udviklet uddannelsesstilbud og kulturelle institutioner på begge sider af grænsen, bl.a. med offentlig støtte.

I den østlige del af programregionen er den grænseregionale identitet under udvikling, hvilket den faste Femern-forbindelse, men også Interreg-programmerne, givetvis allerede har styrket og fremover vil styrke yderligere.

¹¹ Femern Sund-Belt (2018): Fordelene ved Femern-forbindelsen. <file:///C:/Users/lhjn/Downloads/Fordelene%20ved%20Femern.pdf>

¹² Kienbaum (2020): Evaluering af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

¹³ Schleswig-Holstein Landesregierung og Region Syddanmark (2017): En stærkere grænseregion. Katalog med resultater fra 10 års dansk-tysk samarbejde mellem Region Syddanmark og Slesvig-Holsten 2007-2017.

¹⁴ Præsentation af Dr Olaf Arndt & Prof Dr. Dirk Fornahl: 4. Innovations- und Technologieforum Schleswig-Holstein. Regionale Innovationsstrategie Schleswig-Holstein

Politiske relationer mellem Danmark og Tyskland er også stadfæstet i fælleserklæringer om samarbejde og endda med en ambition om yderligere samarbejde, hvilket i sidste ende kan blive en del af en fælles grænseregional historiefortælling og identitet rodfastet i befolkningerne.¹⁵ En fælles politisk identitet og vilje til at udvikle og arbejde grænseregionalt kommer også til udtryk i en lang række Interreg-projekter mv., som sigter efter at skabe bedre rammer for udvikling af en funktionel region ved at nedbryde formelle barrierer, se Tekstboks 2.2. nedenfor.

2.4. Den formelle region i og omkring grænseregionen

Grænsen mellem de to nationale stater, Danmark og Tyskland, er den egentlige grund til, at grænseregionale problematikker er aktuelle, da grænsen udgør en barriere for netop grænseregionalt samspil.

Et grundlæggende mål for EU er at skabe et økonomisk og sammenhængende Europa. Gennem EU har Schengen-samarbejdet (Schengen-traktaten) siden 1990'erne betydet, at grænseposterne – paskontrollen – er nedlagt, hvilket har lettet passagen over grænsen. Hertil kommer, at Det Indre Marked sikrer fri bevægelighed for varer, kapital, tjenesteydelser og arbejdskraft samt giver et sæt af fælles regler og principper, som sikrer fælles vilkår i forhold til fx konkurrence, miljøbeskyttelse og social- og arbejdsmarkedspolitik.

Det grænseregionale samarbejde er gennem de seneste årtier udviklet via sammenlægning af mindre Interreg-programmer (se ovenfor) og politiske erklæringer eller partnerskabsaftaler, som har stadfæstet de grænseregionale samarbejdsrelationer.¹⁶

Grænseregionen og dets bagland er dog fortsat forankret i to nationalstater med hver deres måde at styre landene og tilbyde offentlig service og offentlige ydelser på såvel nationalt som regionalt (på region- eller delstatsniveau) eller lokalt (på kommune- eller kreisniveau).

Konsekvensen er, at den offentlige service i overvejende grad vender sig nationalt indad frem for at inkludere regioner uden for landets grænser. Dette har især indflydelse på livet i grænseregionen. Det kommer bl.a. til udtryk ved:

- Forskellige skattesystemer, som fx kan være en udfordring for grænsependlere.¹⁷
- Offentlige transportsystemer (bus og tog), som i højere grad betjener transportbehov lokalt og/eller til og fra de større bysamfund, mens de offentlige transportsystemer i mindre grad er udbygget på tværs af grænsen.
- Sundhedstilbud, hvor borgere har vanskeligt ved at benytte sundhedstilbud (behandlingstilbud) på den anden side af grænsen (i udlandet), da sundhedsydelser er henholdsvis skatte- og forsikringsfinansieret og er opbygget til at betjene formelt definerede oplande.
- Forskellige uddannelsessystemer, hvor adgang til uddannelse fx bliver hæmmet af manglende anerkendelse af landenes kompetencegivende uddannelser.
- Forskelle i miljøregulering.
- Forskelle i måder at implementere digitale løsninger.¹⁸
- Statistiske systemer — databaser, datasikkerhed/beskyttelse — hvor datahåndtering og adgang til data foregår på nationalt niveau eller evt. sågar regionaliseret. Dette kan fx betyde, at analyser omhandlende pendling og arbejdsmarked ("Hvor mange arbejdspladser kan jeg nå inden for en radius af en times kørsel?") kun sjældent har blik for, at der er et arbejdsmarked lige på den anden side af grænsen.

¹⁵ Se fx Fælleserklæring for Interreg 6A-programmet underskrevet af alle kommuner, kreise, byer, regioner og delstat. Lignende erklæringer er også indgået bilateralt.

¹⁶ EU Commission: Border Orientation Paper Germany – Denmark

¹⁷ <https://pendlerinfo.org/pendlerinfo/dk/Aktuelt/>

¹⁸ Der er grænseregionale forskelle i måden, hvorpå digitalisering bliver implementeret både teknologisk og i brugen af informationsteknologier. Især inden for det offentlige er der store forskelle mellem Tyskland og Danmark. Selvom COVID-19 pandemien har accelereret indførelsen af IT på den tyske side, kunne kommunikationen gøres meget mere effektiv, hvis digitaliseringen var på lige niveau i begge lande. Det gælder ligeledes for programadministration, program- og projektstyring. I de fleste af projektevalueringer kommer det til udtryk, at tyske aktører får et godt billede af, hvad der kan lade sig gøre gennem digitalisering af processer. Projektevalueringer viser også i flere tilfælde, at brug af fælles IT-systemer bliver hindret pga. af forskelle i regler for databeskyttelse (selvom den Europæiske Databeskyttelsesforordning gælder både i Danmark som i Tyskland). Det påvirker brugen af fælles platforme for samarbejde samt brug af en ensartet software til styring af projekter, konference systemer mv.

Som set ovenfor sker der en opblødning på flere områder, uden at alle udfordringer dog er løst endnu. 38% af borgerne finder således, at lovgivningsmæssige og administrative forskelle fortsat er en hindring for grænseregionalt samarbejde.¹⁹

Samlet er ovenstående et udtryk for, at rammevilkårene mellem nationale stater – i grænseregionen – ikke er fuldt harmoniseret eller tilpasset hinanden, hvilket kan være en hæmsko for grænseregionalt virke og samarbejde. For nogle grænseregionale projekter er det en forudsætning at have blik for de grænseregionale rammebetingelser, da netop disse kan udgøre en afgørende hindring for et ellers godt og velment grænseregionalt initiativ.

I gennem to årtiers grænseoverskridende samarbejde inden for Interreg er der dog vokset stabile samarbejdsrelationer og netværk frem, som danner rammen for adressering af en bred vifte af grænseregionale problemstillinger, som både har styrket den samlede funktionalitet, men også adresseret barrierer, se Tekstboks 2.2.

Tekstboks 2.2: Grænseregionale samarbejdet for at skabe bedre rammevilkår

Et samarbejde i [det nære grænseområde](#), institutionaliseret ved Region Sønderjylland-Schleswig, udgør et vigtigt "knudepunkt" for samarbejde inden for arbejdsmarkedsområdet, og især hvad angår det kulturelle område (Interreg-støttede mikroprojekter, fælles strategiudvikling inden for kulturaktiviteter). Herudover er der også eksempler på samarbejde mellem enkelte kommuner (fx Tønder kommune, Kreis Nordfriesland og trekanten Flensburg, Åbenrå, Sønderborg) med fokus på erhvervsfremme, arbejdsmarked, turisme og kultur. Der er tillige en række foreninger involveret i at organisere møder mellem borgere, unge mennesker og skoleelever fra begge sider af grænsen. Hertil kommer samarbejdsrelationer inden for arbejdsmarked og uddannelse. Disse relationer er ikke kun begrænset til uddannelsesinstitutioner, men omfatter også aktører fra arbejdsformidling, kommuner, arbejdsgiverorganisationer og fagforeninger, og de dækker i mange tilfælde hele programregionen.

Samarbejdet har, som vist oven for, især taget afsæt i den faste grænse, men har over årene udviklet sig mere og mere til også at gælde den østlige del af programregionen. Her ses således længerevarende samarbejdsrelationer mellem fx byen Lübeck og kommuner på Lolland-Falster og Sjælland inden for fx kultur, turisme, sport, uddannelse og arbejdsmarked, bl.a. forankret i Femern Bælt Uddannelseskonto, Femern Belt Development og Femern Bælt Komiteen, men også med involvering af universiteter som Lübeck Universitet og RUC. Den østlige del af grænseregionen har således kunne drage fordel af allerede gjorte erfaringer fra vest.

Kilde: Kienbaum (2020): Evalueret af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

Med den større programgeografi tyder det således på, at det dansk-tyske samarbejde hen over grænsen giver større politisk gennemslagskraft ikke mindst over for de nationale regeringer i forhold til at nedbryde formelle barrierer og andre hindringer.

2.5. Delkonklusion

Den dansk-tyske programregion, som defineret i Interreg-programmet 5A Deutschland-Danmark 2014-2020, er kendetegnet ved en stærk og stigende grad af integration, bl.a. hjulpet godt på vej af de seneste årtiers Interreg-programmer. På den ene side er programregionen kendetegnet ved en høj grad af kulturel integration og stadigt stigende socioøkonomisk integration. Faktorer som giver programregionen en egen funktionalitet. På den anden side står den dansk-tyske programregion dog fortsat over for barrierer og udfordringer ift. yderligere udvikling af regionen, hvilket kalder på en fokuseret indsats fra dansk og tysk side.

Den dansk-tyske programregion repræsenterer således en fælles funktionalitet som en region for borgere, virksomheder og myndigheder. Men den repræsenterer også en ramme ift. at afhjælpe barrierer og hindringer samt ift. at udnytte muligheder for at udvikle programregionen som et godt sted at virke og som en konkurrencekraftig region.

Det betyder dog ikke, at programregionen skal isolere sig helt og aldeles om sig selv. Den fælles funktionalitet i den dansk-tyske programgeografi kan også fungere som afsæt for samarbejde med andre regioner. Herigennem kan programregionen trække på ressourcer og kompetencer uden for regionen, eks. hos myndigheder, inden for forskning

¹⁹ EU Commission: Broder Orientation Paper Germany-Denmark

eller i erhvervslivet, som ikke findes tilsvarende i programregionen Herigennem kan programregionen opnå fordele eller gevinster til fordel for en samlet bæredygtig, økonomisk, social og kulturel udvikling.

3. Fælles styrker og udfordringer i programregionen

Formålet med dette afsnit er at identificere regionale styrker, herunder erhvervsmæssige styrkepositioner, og udfordringer for programregionen. På denne baggrund er der udpeget en række temaer, som har relevans for hele programregionen.

Temaerne er primært identificeret ud fra en gennemgang af foreliggende strategier for Region Syddanmark, Region Sjælland og delstaten Slesvig-Holsten. Disse strategier er ikke udarbejdet med sigte på at analysere den samlede programregion, men sammen kan de pege på fælles grænseregionale problematikker, uden at de vil være belyst for programregionen som helhed, se Bilag 1.²⁰ De afholdte workshops med arbejds- og koordineringsgruppen samt stakeholders har tillige bidraget hertil.

De oplyste regionale styrker og erhvervsmæssige styrkepositioner samt udfordringer er gennemgået med henblik på at gruppere dem i fælles overordnede temaer, som har relevans for det kommende Interreg-program. Relevansen for programregionen er ikke kun vurderet indholdsmæssigt, men også ud fra om de kan forventes at give samfunds-mæssig nytte samt en grænseoverskridende merværdi. Ved samfundsnytte forstår vi, hvilke resultater og effekter programmets temaer har for programgeografien. Det kunne fx være angående økonomisk udvikling, uddannelse og beskæftigelse, men også hvad angår grundlaget for at skabe et bedre sted at bo og virke for borgere og virksomheder mv. Den grænseoverskridende merværdi er den effekt, som programmet skaber i forhold til at udvikle og styrke sammenhængskraften på tværs af grænsen. Den grænseoverskridende merværdi kan udfolde sig med forskellige intensitet, se Tabel 3.1.

Tabel 3.1: Den grænseoverskridende merværdi

Graduering af den grænseoverskridende merværdi	Beskrivelse
Niveau 1	Skaber strukturer for samarbejde og dialog, grænseoverskridende netværk el.lign.
Niveau 2	Skaber fælles læring, tilvejebringer ny viden, oplæg til fx handlingsplan samt etablerer kritisk masse for at skabe fælles resultater.
Niveau 3	Skaber og implementerer nye, fælles løsninger som svar på grænseregionale udfordringer.

De tre niveauer af grænseoverskridende merværdi illustrerer, at grænseoverskridende samarbejde er en kompleks udviklingsproces, hvor udviklingsprojekter og initiativer typisk må gennem flere trin, før man ser den fulde effekt af indsatsen.

Programregionens styrker og udfordringer er ikke analyseret for programregionen som helhed, men vurderet ud fra de tre regioner, Region Syddanmark, Region Sjælland og Slesvig-Holsten, og deres position i en dansk-tysk sammenhæng – eller i forhold til Hamborg og København. Så når noget er en styrke eller en udfordring, er det i denne relative sammenhæng, det skal ses, og som påpejning af områder, som det kommende program kunne sætte fokus på. Og naturligvis er programregionen erhvervs- og samfundsøkonomisk et andet sted end mange steder i Syd- og Østeuropa.

Når vi ser på programregionen under ét, er det i høj grad som en "gennemsnitsbetragtning", hvilket ikke tilgodeser områder, som stikker ud, som fx robotklyngen som en international styrkeposition eller storbyer over landdistrikter.

3.1. Regionale styrker og erhvervsmæssige styrkepositioner

Gennemgangen af de regionale strategier for programregionen viser, at der i alle delregioner i programgeografien findes regionale styrker og erhvervsmæssige styrkepositioner, som er afgørende for den enkelte regions økonomiske udvikling. Selvom flere erhvervssektorer er til stede i flere regioner, har de nødvendigvis ikke den samme styrke. Ud

²⁰ Strategier, der har fokus på mindre geografiske områder, som danske kommuner eller tyske Kreise, er ikke medtaget.

fra det foreliggende datagrundlag er der her gjort en vurdering af, om de regionale styrker og erhvervmæssige styrkepositioner er til stede "i udtalt grad" eller "i nogen grad". Er de ikke umiddelbart til stede eller blot svagt repræsenterede, er dette markeret.

De regionale erhvervmæssige styrkepositioner, med afsæt i de enkelte regioner i programregionen, fremgår af Tabel 3.2. Der er nogen sammenfald i de regionale styrkepositioner, hvilket samlet set giver programregionen flere erhvervmæssige styrkepositioner at bygge videre på. I Region Syddanmark og Slesvig-Holsten er der umiddelbart flere markante erhvervmæssige styrkepositioner, ligesom disse i nogen grad er sammenfaldende, hvilket Region Sjælland bør kunne drage fordel af. Alt i alt er der således et fælles udviklingspotentiale i den samlede programregion at tage afsæt i.

Tabel 3.2: Regionale erhvervmæssige styrkepositioner i programregionen vurderet ud fra kriterierne; i udtalt grad (😊😊), i nogen grad (😊) og øjensynligt ikke forekommende eller svage (-).

Erhvervmæssige styrkepositioner	Region Syddanmark	Region Sjælland	Delstat Slesvig-Holsten
Fødevarer – jord til bord	😊	😊	😊😊
Life science – medicinalindustri, velfærdsteknologi og rød biotek	😊	😊	😊😊
Transportsektoren – skibsfart og lastbiltransport samt transportinfrastruktur (havne, ScanMed korridor, etc.)	😊😊	😊	😊
(Vedvarende) energi, cleantech og grøn biotek samt offshore	😊😊	😊	😊😊
Industriel fremstilling (råvarer, delkomponenter og maskiner)	😊	😊	😊
Industri 4.0/digitalisering inkl. robot- og droneteknologi/autonom transport	😊😊	-	😊
Byggeri- og anlæg	😊	😊😊	😊
Turisme	😊😊	😊	😊😊

Kilde: se Bilag 1

Sammen med de regionale erhvervmæssige styrkepositioner bygger alle tre regioner også deres udvikling på nogle særlige regionale styrker (drivkræfter), som netop karakteriserer de regionale virksomheders og videninstitutioners evne til udvikling (innovation) og vækst, se Tabel 3.3.

Tabel 3.3: Regionale styrker (drivkræfter) i programregionen vurderet ud fra kriterierne; i udtalt grad (😊😊) og i nogen grad (😊)

Regionale styrker (drivkræfter)	Region Syddanmark	Region Sjælland	Delstat Slesvig-Holsten
Internationalt orienteret kultur og tradition – også et grundlag for at være eksportorienteret	😊😊	😊	😊😊
Udviklede videnbroer/klynger mellem videninstitutioner og erhvervsliv	😊😊	😊	😊😊
Kobling til andre regioner – fx gennem nærhed til København/Hamburg – bl.a. i lyset af den faste Femern Bælt-forbindelse	😊	😊😊	😊😊

Kilde: se Bilag 1

I Region Syddanmark og Slesvig-Holsten er vurderingen således, at den regionale udvikling bygger på en internationalt orienteret merkantil tradition og på en evne til at skabe samspil mellem videninstitutioner og erhvervsliv (udvikling af dynamiske klynger) med sigte på at skabe innovation og dermed vækst. Dette gør sig helt klart også gældende for Region Sjælland – om end regionen er mere udfordret på grund af færre videninstitutioner. Den industrielle symbiose i Kalundborg er dog et eksempel på, at regionen besidder vitale udviklingskompetencer. Gennem en række Interreg-projekter viser de regionale aktører også en betydelig interesse for at udvikle programregionen, se Tekstboks 2.1 ovenfor.

Endelig er der også en erkendelse af, at regionerne kan meget i kraft af sig selv, men det udelukker ikke værdien af samspil med andre regioner uden for programregionen. Region Sjælland og Slesvig-Holsten fremhæver således, at de også ser muligheder i at udnytte nærheden til storbyregionerne København og Hamburg

3.2. Erhvervs- og socioøkonomiske udfordringer

De regionale strategier mv. har også peget på en række udfordringer, som Region Syddanmark, Region Sjælland og Slesvig-Holsten står overfor, se Tabel 3.4. Det grænseregionale samarbejde kan være et svar på flere af disse udfordringer, se også Tekstboks 2.1 og Tekstboks 2.2.

Tabel 3.4: Regionale udfordringer i programregionen vurderet ud fra kriterierne; i udtalt grad (⊗⊗), i nogen grad (⊗) og øjensynligt ikke forekommende eller svag (-)

Regionale udfordringer	Region Syd-danmark	Region Sjælland	Delstat Slesvig-Holsten
Svagere økonomisk vækst – økonomisk fundament i forhold til andre (nabo)regioner som Hamburg og København (Øresundsregionen)	⊗	⊗⊗	⊗⊗
Relativt lavt uddannelsesniveau målt på kompetencegivende uddannelser	⊗⊗	⊗⊗	⊗⊗
Tiltrækning af kvalificeret arbejdskraft	⊗⊗	⊗	⊗⊗
Demografisk udfordring – urbanisering (fraflytning), færre unge/aldrende befolkning, færre der tager en uddannelse, hvilket presser uddannelsessystemet samt et pres på landdistrikter	⊗⊗	⊗	⊗⊗
Transportinfrastrukturen presset både på vej og jernbane pga. belastning/manglende udbygning	⊗	⊗	⊗
Relativ lav FoU kapacitet – jobmarked for akademikere	⊗⊗	⊗⊗	⊗⊗
Få innovative og vækstorienterede (nye) virksomheder (SMVer),	⊗	⊗	⊗
Svag digital omstilling i erhvervslivet og samfund	⊗	⊗	⊗⊗
Svag teknologi- og erhvervsudvikling gennem klynger og brobygning, herunder turisme	⊗	⊗⊗	⊗
Behov for grøn omstilling – klimaforandringer (reduktion af energiforbrug, omstilling til cirkulær økonomi mv.)	⊗⊗	⊗	⊗⊗
Forværret sundhedstilstand i befolkningen	⊗	⊗	-

Kilde: se Bilag 1

Det gennemgående træk er, at de tre delregioner står over for en overordnet udfordring med et relativt svagere økonomisk fundament end omkring liggende områder, som så igen synes at have rod i to helt andre udfordringer:

- Et relativt lavt uddannelsesniveau og vanskeligheder med at tiltrække kvalificeret arbejdskraft.
- Svag innovationskraft og teknologisk omstilling, hvilket bliver en hæmsko i regionernes konkurrencekraft.

Dette forstærkes af især to megatendenser. For det første betyder tiltagende urbanisering (fraflytning bl.a. i forbindelse med uddannelse og få der flytter tilbage), at befolkningstallene som helhed udviser en faldende tendens. For det andet er der udbredt enighed om, at den grønne omstilling og klimaforandringerne er en udfordring i forhold til at omstille energiproduktionen til brug af vedvarende energi i husholdningerne og erhvervslivet samt i forhold til at afbøde miljø- og klimamæssige katastrofer.²¹

3.3. Temaer af fælles relevans for hele programregionen

De regionale styrker og udfordringer, som beskrevet ovenfor, er, sammen med regionernes strategiske fokuspunkter, oplistet og grupperet under en række beslægtede temaer. Dette har resulteret i udpegning af fem temaer, som repræsenterer drivkræfter af vital betydning for udvikling af den samlede programregion samt en række erhvervssektorer, som har en særlig betydning for at drive udviklingen. Eller, sagt på en anden måde: Temaer de tre regioner selv ser som værende af betydning for at drive udviklingen, se Tabel 3.5.

²¹ I disse år er de 17 Verdensmål rammesættende for megen politisk-strategisk tænkning, hvilket også har sat sine strategiske spor i programregionen, hvor delregioner har betydelig opmærksomhed rettet mod grøn omstilling/bæredygtighed, sundhed, uddannelse mv. Umiddelbart synes der ikke at være tale om nye indsatsområder, men om et stærkere fokus herpå. For de danske regioner må det også ses i lyset af, at deres rolle i den regionale erhvervsfremme er begrænset til at have fokus på rammevilkår – og måske erhverv, som indgår i udvikling af grønne/bæredygtige rammevilkår. Jf. aftale om "Forenkling af erhvervsfremmesystemet" (2018) <file:///C:/Users/lhjn/Downloads/politisk-aftale-mellem-regeringen-og-dfo-erhvervsfremme.pdf>

Tabel 3.5: Temaer af betydning for at drive den regional udvikling.

Temaer		Region Syddanmark	Region Sjælland	Delstat Slesvig-Holsten
1	Erhvervsøkonomiske drivkræfter	- Attraktivt iværksætermiljø - Digitalisering - Viden og analyser/innovation	- Professionalisering af virksomheder og iværksætteri - Digitalisering - Vækstskabende initiativer	- Digitalisering – digital infrastruktur - Innovation og forskning (teknologiudvikling) - Udvikling af FoU-infrastrukturen og intensivering af samarbejder – netværk/klyngeudvikling
2	Uddannelse og arbejdsmarked	- Tiltrækning af kvalificeret arbejdskraft - Nye uddannelser og adgang til uddannelse/uddannelsesmiljøer	- Beskæftigelse - Uddannelse – adgang til uddannelse/uddannelsesmiljøer	- Uddannelse – adgang til specifikke uddannelse/uddannelsesmiljøer - Udvikling af en højt kvalificeret arbejdsstyrke - Øge andelen af kvinder på arbejdsmarkedet
3	Mobilitet – transport	- Mobilitet for alle	- Infrastrukturudbygning (trafikt og digitalt) - Høj mobilitet/pendling	- Bæredygtig transportinfrastruktur og ikke mindst bæredygtige offentlige transportformer
4	Livskvalitet	- Sunde levevilkår - Attraktiv og oplevelsesrig region	- Sunde levevilkår - Kultur - Den attraktive region	- Livskvalitet – unik natur, kulturel identitet/social deltagelse og adgang til velfærd og social infrastruktur/offentlige ydelser
5	Grøn omstilling	- Bæredygtig udvikling/grøn omstilling (FNs Verdensmål)	- Grøn omstilling – grønne løsninger, (FNs Verdensmål)	- Grøn omstilling - Bæredygtig regional udvikling (FNs Verdensmål)
-	Erhvervssektorer i fokus	- Transport - Energi og cleantech - Industry 4.0 – digitalisering - Turisme	- Bygge- og anlægssektoren - Industrielle produktionsmiljøer	- Fødevarer - Life science - Transport – maritime industrier - Turisme

Inden for hvert tema kan sprogborgen kan variere mellem de tre regioner, hvilket blot afspejler regionernes eget sprogbrug.

Kilde: se Bilag 1

Det første tema, "Erhvervsøkonomiske Drivkræfter", samler en række vigtige elementer for at udvikle og styrke den regionale erhvervsudvikling. De listede emner vedrører forhold, som på den ene eller anden måde er vigtige drivkræfter for forskning og innovation, for fornyelse i erhvervsstrukturen og i sidste ende for skabelsen af et konkurrencedygtigt erhvervsliv.

Herefter følger en række temaer som samler sig om emner, som først og fremmest har fokus på at skabe de bedste ramme- eller livsbetingelser for borgere og virksomheder.

Det femte tema, "Grøn Omstilling", udspringer i høj grad af en fælles politisk ambition, hvor der kan være udfordringer med at finde løsninger og implementere disse. Temaet inkluderer sådan set alle elementer i det første tema blot med den forskel, at her er der en decideret mission om at skabe grøn omstilling og i programregionen.

Sidst er de erhvervsmæssige styrkepositioner (sektorer) samlet, da de *i særlig grad* har betydning for at skabe vækst. Disse erhvervssektorer kan således være et godt udgangspunkt for at igangsætte regionale udviklingsinitiativer. Dvs. at sektororienterede initiativer med fordel kan kobles til de øvrige udviklingstemaer.

De seks temaer er således forskellige i deres karakter, hvilket også afspejler sig i nedenstående korte beskrivelse, se Tabel 3.6.

Tabel 3.6: Beskrivelse af temaer af betydning for at drive den regional udvikling

Temaer		Beskrivelse
1	Erhvervsøkonomiske drivkræfter - Innovation - Innovationsinfrastruktur og videnbroer - Digitalisering	De erhvervsøkonomiske drivkræfter samler sig om emner, der skal understøtte erhvervsudvikling. Innovation, teknologiudvikling og virksomhedsudvikling sætter rammen for dette tema. Innovation handler dels om at skabe samarbejder – netværk og klynger – mellem virksomheder og videninstitutioner og dels om at finde nye (teknologiske) løsninger. Nye løsninger får først og fremmest værdi, når virksomheder formår at sætte dem i produktion og lancere disse på markedet, men det fordrer, at virksomhederne er innovative (innovation kapacitet) og vækstorienterede, hvad enten det er en ny eller mere etableret virksomhed.

Temaer		Beskrivelse
	- Iværksætteri og vækst-kompetencer	
2	Uddannelse og arbejdsmarked	Den samlede programregion står over for vitale udfordringer med at sikre adgang til uddannelse, hvilket ikke blot presser det samlede uddannelsesniveau ned, men også skaber en barriere i forhold til adgang til kvalificeret arbejdskraft. I sidste ende kan det have negative konsekvenser for befolkningsudviklingen, når unge flytter til storbyerne for uddannelse. Det vil tillige have en negativ effekt på den samlede økonomiske udvikling.
3	Mobilitet – Transport,	At knytte steder sammen gennem både fysisk og digital infrastruktur er af vital betydning, da det baner vejen for personlige og kommercielle interaktioner. Grænseregionale initiativer kan næppe løfte udviklingen af infrastrukturen i sig selv, men kan dog skabe nye løsninger ved at pege på, hvor og hvordan infrastrukturen kan udnyttes grænseregionalt mere optimalt.
4	Livskvalitet – attraktive byer, kultur og sundhed	Livskvalitet hænger sammen med at gøre programregionen til et attraktivt sted at bo og virke. I et grænseregionalt perspektiv kan livskvaliteten styrkes ved at udvikle tilbud på tværs af grænsen. Samtidig kan disse tilbud hvile på et større antal brugere, fx indenfor sundhedsydelser og kulturtilbud, hvorved kvaliteten ofte vil kunne løftes.
5	Grøn Omstilling	Den grønne omstilling er et svar på en miljø- og klimamæssig trussel. Den grønne omstilling fordrer udvikling af nye løsninger, og ikke mindst implementering af disse, for at imødegå såvel miljø- som klimamæssige udfordringer og derved fremme bæredygtighed og cirkulær økonomi. Området har stort fokus, og der vil uden tvivl være et behov for at implementere grønne løsninger – også grænseregionalt.
-	Erhvervssektorer i fokus	En række erhvervssektorer er vigtige steder for den regionale vækst, jf. Tabel 3.2 og Tabel 3.5. I forhold til en regional udviklingsindsats er sektorerne først og fremmest målgrupper for indsatsen, hvor deres muligheder for at udvikle det grænseregionale og skabe løsninger må afgøre, om sektorerne har relevans for en særlig grænseregional indsats.

De erhvervsøkonomiske drivkræfter er tillige af vital betydning for programregionens konkurrencekraft i forhold til andre regioner og dermed for den samlede regionale økonomiske udvikling. Sagt på en anden måde er programregionen nødt til at være mindst lige så god som andre regioner for at være konkurrencedygtige – ikke mindst inden for de erhvervsmæssige styrkepositioner. Og det er her, den erhvervsmæssige specialisering understøtter potentialet for at realisere nye udviklingsmuligheder.

Den grønne omstilling kan gennem FoU/innovation være et afsæt for erhvervsøkonomisk vækst, hvis den regionale erhvervsspecialisering finder sted inden for relevante grønne sektorer. Samtidig er den grønne omstilling også et vilkår for at skabe god livskvalitet, hvilket bl.a. vil bero på, om borgere, virksomheder og myndigheder i programregionen formår at udnytte og implementere grønne løsninger – og især grænseregionalt, hvor der kan være et bredere fundament for nye grønne løsninger.

Når de fem temaer er forskellige, vil det også afspejle sig i, hvilken samfundsmæssig nytte og grænseregional merværdi, det kan give anledning til, se Tabel 3.7. En projektevaluering af det nuværende Interreg 5A Deutschland-Danmark 2014-2020 har vist hvilken grænseoverskridende merværdi, der kan opnås. Her er erfaringerne fra projekterne trukket ud specifikt for de fem temaer i det omfang, det har været muligt at uddrage sådanne erfaringer. I projektevalueringerne er der ikke anvendt en niveauopdelt vurdering af den grænseoverskridende merværdi, hvorfor dette er udeladt her.

Tabel 3.7: De identificerede temaers umiddelbare samfundsmæssige nytte og grænseoverskridende merværdi

Temaer		Samfundsmæssig nytte	Grænseoverskridende merværdi
1	Erhvervsøkonomiske drivkræfter	Er en afgørende forudsætning for vækst, fordi de har en indvirkning, ikke bare på den økonomiske udvikling, men også på en række andre forhold som uddannelse/arbejdsmarked og livskvalitet.	Evalueringer af støttede projekter i programperioden 2014-2020 viser, at innovationsprojekter har ført til opbygning af samarbejdsrelationer tværs over grænsen i form af samarbejde mellem universiteter, men også til udviklingen af forskningsnetværker i enkelte sektorer, fx medicin. Hvor meget virksomheder involverer sig i sådanne udviklings- og forskningsaktiviteter, er afgørende for de regionaløkonomiske effekter. Enkelte projekter, som bygger på co-creation og oprettelsen af testfaciliteter, har vist sig effektfulde i forhold til at involvere virksomheder – og som afsæt for udvikling af nye værdikæder.
2	Uddannelse og arbejdsmarked	Der er en klar sammenhæng mellem uddannelse og arbejdsmarked, hvilket igen spiller	Samarbejde mellem arbejdsmarkedsinstitutioner har lagt grundlag for et mere integreret arbejdsmarked i især den

Temaer		Samfundsmaessig nytte	Grænseoverskridende merværdi
		tæt sammen med økonomisk vækst og udvikling.	vestlige programregion. Udviklingen i den østlige del har også taget fart ift. at skabe et fælles arbejdsmarked med afsæt i Femern Bælt-forbindelsen. Kan programregionen skabe rammerne om et fælles arbejdsmarked (sammen med nationale stater og EU), kan det føre til en stærkere funktionel region – antageligvis med en betydelig grænse-regional merværdi. De evaluerede uddannelsesprojekter fremmer ikke kun kompetenceudvikling, men bidrager også til at skabe kontakter mellem danskere og tyskere i forhold til at nedbryde fordomme og lære hinanden bedre at kende. Den grænse-overskridende merværdi inden for uddannelse har også en kulturel dimension.
3	Mobilitet – Transport	En afgørende rammebetingelse for vækst og udvikling.	Udbygning af den fysiske transportinfrastruktur er en vigtig forudsætning for at lette kommunikationen og skabe grænse-regionale integration, men kan også være så omkostningsfuldt, at det overstiger de midler, Interreg-programmet råder over. En grænseoverskridende merværdi synes dog lettere at opnå gennem udvikling af grænseregionale offentlige transporttilbud
4	Livskvalitet, attraktive byer, kultur, natur og sundhed	En forudsætning for det gode liv som kan understøtte vækst og udvikling.	At gøre både offentlige og private borgernære tilbud mere tilgængelige og af god kvalitet (herunder at udvikle fælles specialiserede tilbud) på tværs af programregionen kan have en betydelig grænseoverskridende merværdi. Den har vist sig i perioden 2014-2020, hvor især projekter inden for kultur og uddannelse/arbejdsmarked, men også inden for kommunale samarbejder, har haft dette fokus. Dette har også været med til at profilere (dele af) programregionen og dermed øge attraktiviteten
5	Grøn Omstilling	Vanskeligt at vurdere, men alternativomkostningerne ved ikke at gøre noget synes store, og med negative konsekvenser for det gode liv. Hertil kommer, at Grøn Omstilling kan være afsæt for innovation og dermed styrke den regionale erhvervsudvikling.	Grøn omstilling har over de sidste 15 år udviklet sig til et vigtigt område for det dansk-tyske samarbejde. Det gælder både i forhold til teknologiuudvikling og implementering af fx bæredygtige løsninger inden for turisme. Grænseregionale resultater er skabt gennem udvikling og implementering af grønne løsninger, bl.a. gennem samarbejde og videndeling mellem universiteter.
-	Erhvervssektorer i fokus	Realiseres sektorernes vækstpotentiale, kan de spille en vigtig rolle for økonomisk vækst og beskæftigelse.	I perioden 2014-2020 har stærke samarbejdsrelationer mellem virksomheder især udviklet sig med fokus på teknologiuudvikling inden for Life science, grøn omstilling, det maritime område og elektronik. Fremover vil disse sektorer give visse byde på et stort udviklingspotentiale. Danske og tyske virksomheder kan være i en konkurrencesituation, men det udelukker ikke grænseregionalt samarbejde til gavn for et erhverv, hvilket bl.a. er set inden for turisme.

Kilde: Kienbaum (2020): Evaluering af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

3.4. Rammebetingelser – love & regler – som et udviklingstema

Projektevalueringen af Interreg 5A Deutschland-Danmark 2014-2020 viser, at effektiviteten af det grænseoverskridende samarbejde i høj grad hænger sammen med projektpartnerens kendskab til rammebetingelserne og de vilkår, som de giver for Interreg-projekterne, se afsnit 2.2.

Rammebetingelser spiller en afgørende rolle for at implementere grænseregionale løsninger inden for temaerne: "Uddannelse og adgang til kvalificeret arbejdskraft", "Mobilitet og Transportinfrastruktur" og "Livskvalitet". Kan man tilpasse rammebetingelserne, inkl. love og regler, i den samlede programregion, er der mulighed for at udvikle en større og stærkere funktionel region til gavn for borgere og virksomheder, da tilgængeligheden bliver bedre i form af adgang til uddannelse, jobmuligheder og måske endda offentlige (specialiserede) ydelser. Selvom europæisk ret er

gældende i hele programregionen, er der flere eksempler på, at samarbejdet er blevet hindret af særlige nationale eller regionale regler. Ét eksempel er modstridende reglerne for transport af skoleelever (i skolebusser), som besværliggør implementeringen af udvekslingsprogrammer imellem skolerne.

Hindringer, der udspringer af rammebetingelserne, har ikke kun rod i forskelle i lovgrundlaget, men også i forskellige kulturer og administrative praksisser. Skal de grænseregionale samarbejder holde sig inden for de givne rammebetingelser, bliver effektiviteten af det grænseoverskridende samarbejde afhængigt af, om parterne kender til disse begrænsninger – og ikke mindst kan håndtere disse. Alternativt kan sigtet også være at tilvejebringe et grundlag, som eventuelt kan føre til ændring af rammebetingelserne. I forhold til de andre temaer fremstår rammebetingelser mv. som et underliggende tværgående tema.

3.5. Delkonklusion

Baseret på strategidokumenter mv. udarbejdet af Region Sjælland, Region Syddanmark og delstaten Slesvig-Holsten er der identificeret en række regionale styrker, herunder erhvervsmæssige styrkepositioner, og udfordringer for programregionen. Samtidig er programregionen udfordret af strukturelle udviklingstendenser, som urbanisering, der trækker innovationskraft og kapital til de store centre. Herved er programregionen bl.a. truet af "brain-drain", hvor nyuddannet arbejdskraft og uddannelsessøgende i stigende grad søger mod økonomiske og kulturelle metropoler, hvorfra de kun i begrænset omfang vender tilbage. Programregionens evne til modstå denne "globaliserings centrifugalkraft" hæmmes af at de samfundsmæssige strukturer i en vis udstrækning "vender ryggen til hinanden" på hver side af grænsen.

På denne baggrund er der udpeget seks temaer, som vurderes at være af vital betydning for udviklingen i den samlede programgeografi. Temaerne samler sig om at fremme innovation og erhvervsudvikling (*Erhvervsøkonomiske Drivkræfter og Grøn Omstilling*) og om at skabe gode rammebetingelser for erhvervsudvikling og det gode liv (*Uddannelse og Arbejdsmarked, Mobilitet – Transport og Livskvalitet* ligesom resultatet af *Grønne omstilling* kan have betydning for det gode liv). Det sjette tema har bl.a. rødder tilbage i Interreg 5A Deutschland-Danmark 2014-2020, hvor de erfaringerne er, at den grænseoverskridende merværdi og effektiviteten af grænseoverskridende samarbejde kan øges ved at sætte fokus på de legale og kulturelle rammebetingelser, som i mange tilfælde viser sig at være en hindring eller vanskelig udfordring for det grænseregionale samarbejde.

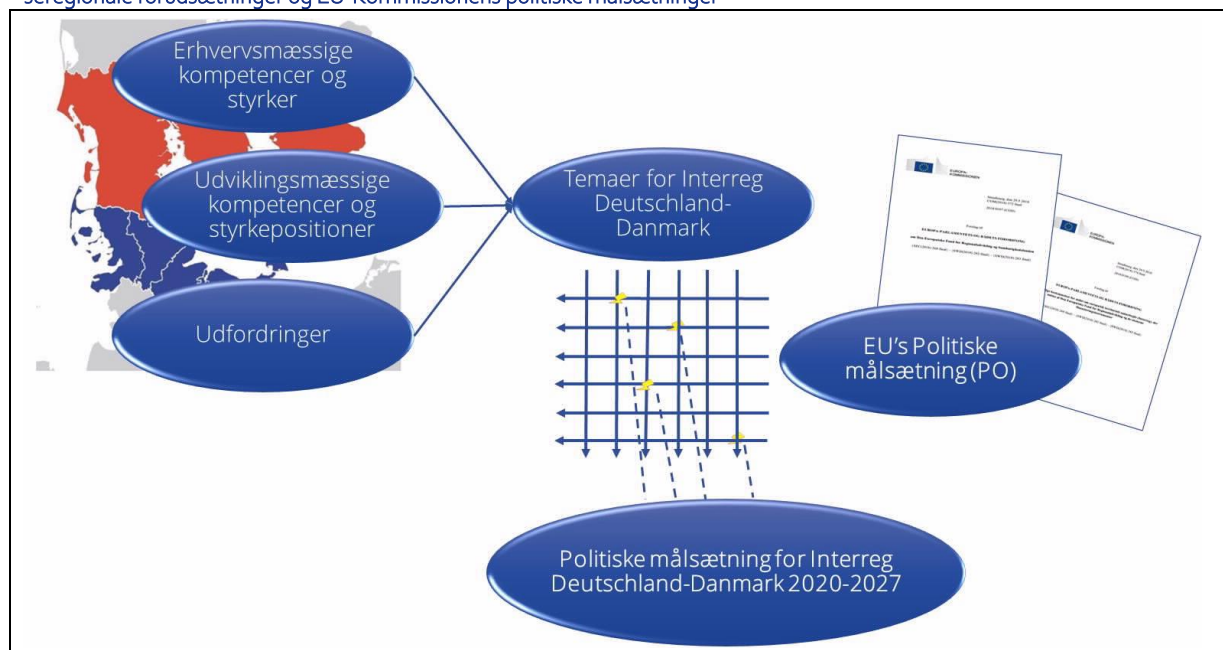
Endelig har gennemgangen af strategidokumenter mv. også ført til udpegningen af en række erhvervsmæssige styrkepositioner, som kan tjene som områder, hvor der kan være et godt afsæt for en grænseregional indsats.

Alt i alt repræsenterer de udpegede temaer områder af vital betydning for udviklingen i den samlede programgeografi. Temaerne er ikke blot en refleksion på interne udfordringer og behov blandt programregionens borgere og virksomheder, men skal også ses som et resultat af udefrakommende trusler såsom den tiltagende urbanisering med negative følger for landdistrikterne, de miljø- og klimamæssige udfordringer og ikke mindst administrative strukturer, regler og forskellige organisationskulturer, som hæmmer udviklingen i programregionen, eller ikke er tilpasset til grænseoverskridende samarbejde i tilstrækkelig grad

4. Politiske målsætninger for det nye program

Formålet med dette afsnit er at koble ovenstående temaer af fælles relevans for programregionen sammen med EU-Kommissionens forslag til politiske målsætninger for de kommende Interreg-programmer. På denne baggrund er der givet et forslag til politiske målsætninger for det kommende Interreg-program Deutschland-Danmark, se Figur 4.1.

Figur 4.1: Anbefalinger til politiske målsætninger for Interreg Deutschland-Danmark 2021-2027 opstår i krydsfeltet mellem grænseregionale forudsætninger og EU-Kommissionens politiske målsætninger

4.1. EU-Kommissionens forslag til politiske målsætninger

EU-Kommissionen peger på, at mange regioner i EU er plaget af en række udfordringer hvad angår globaliseringen og de økonomiske forandringer, overgangen til kulstoffattig og cirkulær økonomi samt miljømæssige problemer. EU-Kommissionen har i lyset heraf opstillet fem politiske målsætninger (Policy Objectives (PO)) for Kohesionspolitikken 2021-2027 og for det territoriale samarbejde gennem Den Europæiske Fond for Regional Udvikling. I tillæg hertil er der tilføjet en specifik Interreg-politisk målsætning, så det samlede antal politiske målsætninger er seks. Alt i alt giver EU-Kommissionen en retning for, hvad de kommende Interreg-programmer skal lægge særlig vægt på, se Tabel 4.1.

De politiske målsætninger er imidlertid ikke endeligt fastlagt, og der pågår forsat en tilpasning. De seneste ændringsforslag er lagt frem i januar 2021.²² Det har imidlertid været på et så fremskredent tidspunkt, at det ikke har været muligt at tage fuldstændig højde herfor i udarbejdelsen af Temaanalysen. Ændringsforslagene vedrører først og fremmest de specifikke målsætninger. De specifikke målsætninger oplistet i Tabel 4.1 er derfor ikke i fuld overensstemmelse med det nye forslag. Ændringsforslagene er i overvejende grad præciseringer af de tidligere specifikke målsætninger og enkelte nye specifikke målsætninger. Endelig er et sæt af Interreg-specifikke målsætninger under den politiske målsætning om Et mere socialt Europa udgået. Samlet set vurderes det, at disse ændringer ikke ændrer substantielt ved Temaanalysens nytteværdi, da det grundlag, som er skabt her, stadig vil være nyttigt i programmeringen af det kommende dansk-tyske Interreg 6A-program 2021-2027.

Tabel 4.1: EU-Kommissionens (ikke opdaterede) forslag til politiske og specifikke målsætninger

²² EU Commission, DG REGIO (2021): Fælles forordning; foreløbig udkast/aftale om programmering af Interreg-programmering

PO	Politisk målsætning (PO)	Specifikke målsætninger
1	Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling ved:	1. at styrke forsknings- og innovationskapaciteten og udbredelsen af avancerede teknologier 2. at udnytte fordelene ved digitalisering for borgere, virksomheder og regeringer 3. at fremme SMV'ers vækst og konkurrenceevne 4. at udvikle færdigheder med henblik på intelligent specialisering, industriel omstilling og iværksætteri
2	Et grønnere, kulstoffattigt Europa ved at fremme en ren og fair energiomstilling, investering i de grønne og blå økonomier, den cirkulære økonomi, tilpasning til klimaforandringer og risikoforebyggelse og styring ved:	1. at fremme energieffektivitetsforanstaltninger 2. at fremme vedvarende energi 3. at udvikle intelligente energisystemer, -net og -lagring på lokalt plan 4. at fremme tilpasning til klimaforandringer, risikoforebyggelse og katastrofemodstandsdygtighed 5. at fremme bæredygtig vandforvaltning 6. at fremme overgangen til en cirkulær økonomi 7. at fremme biodiversiteten og den grønne infrastruktur i bymiljøet og mindske forureningen
3	Et tættere sammenknyttet Europa ved at øge mobilitet og regional IKT-konnektivitet ved:	1. at øge digital konnektivitet 2. at udvikle et bæredygtigt, klimarobust, intelligent, sikkert og intermodalt TENT 3. at udvikle bæredygtig, klimarobust, intelligent og intermodal mobilitet på nationalt, regionalt og lokalt plan, herunder forbedret adgang til TENT samt øget mobilitet på tværs af grænserne 4. at fremme bæredygtig multimodal mobilitet i byerne
4	Et mere socialt Europa, der fremmer gennemførelse af den europæiske søjle for sociale rettigheder ved:	1. at forbedre arbejdsmarkedernes effektivitet og styrke adgangen til beskæftigelse af høj kvalitet gennem udvikling af social innovation og infrastruktur 2. at øge adgangen til inkluderende kvalitetstjenester inden for uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring gennem udvikling af infrastrukturen 3. at fremme den socioøkonomiske integration af marginaliserede befolkningsgrupper, migranter og ugunstigt stillede grupper gennem integrerede foranstaltninger, herunder boliger og sociale ydelser. 4. at sikre lige adgang til sundhedspleje gennem udvikling af infrastruktur, herunder primær sundhedspleje. 5. at styrke kulturens og den bæredygtige turismes rolle i den økonomiske udvikling, den sociale integration og den sociale innovation.
5	Et Europa tættere på borgerne ved at fremme en bæredygtig og integreret udvikling af byer, landdistrikter og kystområder og lokale initiativer ved:	1. at fremme en integreret social, økonomisk og miljømæssig udvikling og styrke kulturarv og sikkerhed i byområderne. 2. at fremme en integreret social, økonomisk og miljømæssig lokal udvikling og styrke kulturarv og sikkerhed – også i landdistrikter og kystområder. Dette også gennem lokaludvikling styret af lokalsamfundet selv.
6	Interreg-målsætning Bedre Interreg-styring ved: (Governance)	1. at styrke den institutionelle kapacitet hos myndighederne, navnlig de myndigheder der har mandat til at forvalte et bestemt område, og hos interesserede parter. 2. at styrke en effektiv offentlig forvaltning gennem fremme af retsligt og administrativt samarbejde og samarbejde mellem borgere og institutioner, navnlig med henblik på at løse juridiske og andre hindringer i grænse-regioner. 3. at opbygge gensidig tillid, navnlig gennem tilskyndelse til mellemfolkelige tiltag, fremme af bæredygtigt demokrati og støtte til aktører i civilsamfundet og til deres rolle i reformprocesser og demokratiske overgangsprocesser.

Note: PO4: Specifik målsætning om kultur og turisme mv. er tilføjet

Kilder: Europa-Kommissionen (2018a): Forslag til Europa-Parlamentets og Rådet: Forordning om Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og Samhørighedsfonden. COM (2018) 372

Europa-Kommissionen (2018b): Forslag til Europa-Parlamentets og Rådet: Forordning om særlige bestemmelser for målet om europæisk territorialt samarbejde (Interreg), der støttes af Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og de eksterne finansieringsinstrumenter. COM (2018) 374

Herudover er der i det seneste forslag til Interreg-forordningen også stillet krav om en **tematisk koncentration** af Interreg-programmet. Dette skal sikre en kritisk masse for at opnå størst EU-merværdi af investeringer set i lyset af budgetnedskæringer. For Interreg Deutschland-Danmark betyder det, at mindst 60% af midlerne skal koncentreres om højst fire politiske målsætninger, hvoraf målsætning 2 (et mere grønt og kulstoffattigt Europa) og målsætning 4 (et mere socialt og inklusivt Europa) er obligatoriske. Hertil kommer, at op til 20% af midlerne kan allokere til bedre Interreg-styring/bedre vilkår for grænseoverskridende samarbejde.²³

4.2. Forslag til politiske målsætninger for Interreg Deutschland-Danmark 2021-2027

I det følgende er de temaer, som programregionen i særlig grad har fokus på i forhold til at udvikle den samlede programregion (jf. Tabel 3.6), sammenholdt med de prioriterer, som EU Kommissionen har lagt frem som rammer for de

²³ Europa-Kommissionen (2020): Interreg Regulation – Confirmation of the final compromise text with a view to agreement.

For tidligere overvejelser om tematisk koncentration se også:

Europa-Kommissionen (2018b): Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om særlige bestemmelser for målet om europæisk territorialt samarbejde (Interreg), der støttes af Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og de eksterne finansieringsinstrumenter. COM (2018) 374 samt Det Europæiske Råd (2020): Ekstraordinært møde i Det Europæiske Råd (17., 18., 19., 20. og 21. juli 2020) – Konklusioner

kommende Interreg-programmer (jf. Tabel 4.1). Forslaget til politiske målsætninger for det kommende Interreg-program er et resultat af et stort sammenfald mellem de temaer, som programregionen fremhæver, og så EU-Kommissionens forslag til politiske målsætninger. Der er tillige lagt vægt på EU-Kommissionens pointering af nødvendigheden af tematisk koncentration.

På denne baggrund skal det foreslås, at det kommende program Interreg Deutschland-Danmark 2021-2027 fokuserer på følgende politiske målsætninger, som både har en regional forankring i programregionens regionale styrker og udfordringer samt en forankring i politiske målsætninger for Interreg-programmer udstukket af EU:

- **Politisk målsætning 1: Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling**

Motivation: Programregionen har en lav FoU-kapacitet og få innovative og vækstorienterede virksomheder, og som følge heraf halter teknologiudviklingen og den digitale omstilling efter med negative konsekvenser for den økonomiske udvikling. Der er behov for en styrkelse af samspillet mellem erhvervsliv og videninstitutioner, for en professionalisering af mange SMVer og for i det hele taget at fremme den innovative kapacitet til udvikling af nye (teknologiske) løsninger, som kan fremme en intelligent og bæredygtig økonomisk omstilling.

Alt i alt er rationalet at forløse et grænseregionalt innovations- og vækstpotentiale gennem innovationsprojekter og udvikling af netværk/klynger og værdikæder for at styrke den erhvervsøkonomiske udvikling.

- **Politisk målsætning 2: Et grønnere, kulstoffattigt Europa ved at fremme en ren og fair energiomstilling, investering i de grønne og blå økonomier, den cirkulære økonomi, tilpasning til klimaforandringer og risikoforebyggelse og styring**

Motivation: Regionerne – Region Syddanmark Region Sjælland og Slesvig-Holsten – har den grønne omstilling som et prioriteret strategisk indsatsområde mhp. at imødegå de miljø- og klimamæssige udfordringer. Der er behov for at accelerere den grønne indsats på alle områder – både ved at finde løsninger på bæredygtigheds-, miljø- og klimamæssige udfordringer i programregionen og ved at implementere disse. Udvikling af grønne løsninger kan bidrage til at styrke programregionens konkurrencekraft, men nye og effektive løsninger kan givetvis også findes i et grænseregionalt samarbejde. Uanset om det fx er ved at have fokus på cirkulær økonomi som en løsningsramme eller ved at fremme bæredygtig turisme.

Alt i alt er rationalet, at der er behov for at sætte fart på den grønne omstilling, og at det er vigtigt, at grænsen ikke bliver en hindring for at implementere nye og effektive løsninger.

- **Politisk målsætning 4: Et mere socialt Europa**

Motivation: Programregionen står over for strukturelle problemer, især med hensyn til adgangen til kvalificeret arbejdskraft. Her kan programregionen gøre en fælles indsats. Der er fortsat mange udfordringer i programregionen med hensyn til at udvikle en større sammenhængskraft inden for uddannelse og arbejdsmarked. Sådanne problematikker gør sig også gældende på andre områder, som har betydning for livskvaliteten i programregionen, fx mht. adgang til sundhedsydelser eller kulturelle tilbud og attraktioner. Fælles udvikling af bæredygtige turistmetilbud byder på yderligere chancer såvel for at styrke erhvervsgrundlaget som for at øge programregionens attraktivitet – både for borgerne og for besøgende.

Alt i alt er rationalet, at der gennem et grænseregionalt samarbejde, og dermed adgang til et større befolkningsunderlag, er mulighed for at skabe basis for at udvikle flere og bedre grænseregionale løsninger og tilbud, som øger attraktiviteten og livskvaliteten. Det er dog ikke uden hindringer og udfordringer, og det kræver, at vilkårene for grænseoverskridende samarbejde forbedres.

- **Politisk målsætning 6: Bedre Interreg-styring (Governance)**

Motivation: Mange gode Interreg-initiativer har haft vanskeligt ved at indfri egne ambitioner og mål om at skabe større værdi for programregionen. Hindringerne bunder ofte i rammebetingelserne, bredt forstået som love og regler, kultur og traditioner, eller blot manglende awareness, information, viden og interesse.

Alt i alt er rationalet at sætte øget fokus på udfordringerne ved grænseregionalt samarbejde. Det kan ske ved at informere herom, ved at udnytte mulighederne bedre eller ved at forbedre kompetencer og kapaciteter til græn-

seregionalt samarbejde både i de støttede projekter og hos de organisationer og myndigheder, som bliver involveret. Det er nødvendigt at skabe et stærkere fælles strategisk grundlag for at implementere grænseoverskridende samarbejde ud over de rammer, Interreg-programmet giver. I sidste ende kan det give langt bedre og mere effektive vilkår for det grænseregionale samarbejde. Det er dog ikke kun en opgave for Interreg-projekterne, men vil også fordre involvering på program-, regionalt og nationalt niveau.

For disse fire foreslåede politiske målsætninger for det kommende Interreg Deutschland-Danmark er der med baggrund i erfaringer fra det nuværende program, jf. afsnit 3, foretaget en vurdering af den mulige fremtidige samfundsmæssige nytte og grænseregionale merværdi for programregionen.

Hvilken nytteværdi, der præcist kan blive tale om, kan der ikke gives et endeligt svar på, men blot et kvalificeret skøn, se Tabel 4.2. Dog er det vurderingen, at de fire politiske målsætninger samlet set har potentiale til at skabe samfundsmæssig nytte og grænseoverskridende merværdi.

Tabel 4.2: Estimat af den samfundsmæssige nytte og grænseoverskridende nytteværdi for de forslåede politiske målsætninger

Politiske målsætninger		Eksempler på samfundsmæssig nytte	Grænseoverskridende Merværdi
1	Et mere intelligent Europa	• Styrkede samarbejdsrelationer om innovation – udvikling af klynger og netværk • Øget innovation, kapacitet og kompetenceopbygning i virksomheder • Nye kommercielle løsninger og flere iværksættere • Kommercielle relationer – styrkede værdikæder • Øget beskæftigelse og omsætning • Økonomisk vækst i programregionen	Niveau 1 • De regionale aktører etablerer samarbejdsrelationer i regi af klynger og netværk Niveau 2 • Samarbejder og innovationsprocesser igangsættes Niveau 3 • Sammen findes der nye (kommercielle) løsninger, som man sammen implementerer eller producerer, fx i et branchesamarbejde, i turistsektoren eller gennem regionale værdikæder
2	Et grønnere, kulstoffattigt Europa	• Nye grønne løsninger udvikles med sigte på at løse grønne udfordringer i programregionen • Grønne løsninger tilpasses og implementeres i erhvervsliv og hos offentlige myndigheder og bidrager til EU's klimamål mv. • Den grønne innovation styrkes – har positive erhvervsøkonomiske effekter i form af økonomisk vækst og beskæftigelse • Bidrager til EU's klimamål	Niveau 1 Dialog om grænseoverskridende grønne udfordringer og problemer, fx gennem etablering af fora for dialog og samarbejde Niveau 2 • Påpegning af grænseregionale grønne udfordringer • Finde løsninger på fælles grønne udfordringer Niveau 3 • Grønne løsninger bliver implementeret i programregionen – evt. grænseregionalt. • Grønne løsninger fremstilles i programregionen – evt. i regionale værdikæder.
4	Et mere socialt Europa	• Flere tværregionale uddannelsestilbud • Flere tager en uddannelse i programregionen • Adgangen til kvalificeret arbejdskraft forbedres • Udvikling af et grænseregionalt arbejdsmarked • Øget grænsependling • Nye/flere sundhedstilbud, • Udvikling af programregionens kultur og naturlige særheder som drivkræfter for en bæredygtig turismeudvikling • Forbedret sammenhængskraft i programregionen • Øget livskvalitet	Niveau 1 • De regionale aktører danner fora for drøftelse af en mere socialt integreret og attraktiv programregion med en høj livskvalitet. Niveau 2 • Under de givne grænseregionale hindringer og rammebetingelser udvikles løsninger og forslag til en mere socialt integreret programregion. Niveau 3 • De udviklede forslag implementeres med øje for, at de er økonomisk, socialt og miljømæssigt bæredygtige – også efter støtten fra Interreg-programmet ophører.
6	Bedre Interreg-styring; Governance	• Rammebetingelser for det grænseregionale samarbejde forbedres til gavn for en stærkere integration og bedre samspil i programregionen	Niveau 1 • Øget viden om og indsigt i retslige, administrative og kulturelle hindringer og betingelser for grænseregionalt samarbejde Niveau 2 • Øget politisk-administrativ og projektkapacitet til at effektivisere grænseregionalt samarbejde, fx ved at sprede viden. Niveau 3 • Flere fælles løsninger implementeret til at fremme programregionens udvikling.

Ovenstående forslag til politiske målsætninger er mere et aktivt tilvalg af fire politiske målsætninger end et fravalg af to politiske målsætninger.

4.3. Delkonklusion

De regionale styrker, herunder styrkepositioner, og udfordringer, som programregionen står overfor, falder tæt sammen med fire af EU-Kommissionens politiske målsætninger for de kommende Interreg-programmer. Et forslag er derfor, at det kommende Interreg Deutschland-Danmark designes ud fra følgende politiske målsætninger:

- Politisk målsætning 1: Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling.

- Politisk målsætning 2: Et grønnere, mere kulstoffattigt Europa ved at fremme en ren og fair energiomstilling, ved at investere i de grønne og blå økonomier, den cirkulære økonomi, samt ved at fremme tilpasning til klimaforandringer og styrke risikoforebyggelse og styring.
- Politisk målsætning 4 Et mere socialt Europa.
- Politisk målsætning 6: Bedre Interreg-styring (Governance).

Set over en bred kam kan de fire valgte politiske målsætninger hver især bidrage til udvikling af programregionen, men sammen tegner de også en indsatsprofil, som understøtter hinanden. Afgørende for om de valgte politiske målsætninger får betydning for programregionens udvikling er dog, at Interreg-programmet formår at løfte initiativer og projekter frem, som opleves som relevante for regionens aktører, og som kan skabe konkrete resultater, der udvikler og forandrer programregionen, og at det ikke kun forbliver ved dialog og gode rapporter.

5. Beskrivelse af de politiske og specifikke målsætninger

Temaanalysen har anbefalet, jf. afsnit 4, at det kommende program Interreg Deutschland-Danmark designes ud fra fire af EU-Kommissionens politiske målsætninger for de kommende Interreg-programmer. Styregruppen for Interreg Deutschland-Danmark har bakket op om dette forslag. Der er således foretaget en tematisk koncentration, hvorved det for det kommende Interreg-program kan blive implementeret inden for fire politiske målsætninger i overensstemmelse med EU Kommissionens udmelding om tematisk koncentration, jf. afsnit 4.1.

Efterfølgende har arbejds- og koordineringsgrupperne arbejdet videre med at udfolde og konkretisere de fire politiske målsætninger på en intern workshop. Med afsæt i de af EU Kommissionen opstillede specifikke målsætninger (jf. Tabel 4.1) har det dannet grundlag for valg af specifikke målsætninger for hver af de fire politiske målsætninger. Disse specifikke målsætninger sammen med de politiske målsætninger udgør således det konkrete afsæt, en overordnet programarkitektur, for at udarbejde det kommende Interreg 6A Deutschland-Danmark program, se Tabel 5.1.

Tabel 5.1: Valgte politiske og specifikke målsætninger fore Interreg 6A Deutschland-Danmark 2021-2027

Politisk målsætning	Specifikke målsætninger
Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling ved:	• At styrke forsknings- og innovationskapaciteten og udbredelsen af avancerede teknologier • At udvikle færdigheder med henblik på intelligent specialisering, industriel omstilling og iværksætteri
Et grønnere, kulstoffattigt Europa ved at fremme en ren og fair energiomstilling, investering i de grønne og blå økonomier, den cirkulære økonomi, tilpasning til klimaforandringer og risikoforebyggelse og styring ved:	• At fremme vedvarende energi • At fremme tilpasning til klimaforandringer, risikoforebyggelse og katastrofemodstandsdygtighed • At fremme overgangen til en cirkulær økonomi
Et mere socialt Europa, der fremmer gennemførelse af den europæiske søjle for sociale rettigheder ved:	• At forbedre arbejdsmarkedernes effektivitet og styrke adgangen til beskæftigelse af høj kvalitet gennem udvikling af social innovation og infrastruktur • At øge adgangen til inkluderende kvalitetstjenester inden for uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring gennem udvikling af infrastrukturen • At sikre lige adgang til sundhedspleje gennem udvikling af infrastruktur, herunder primær sundhedspleje • At styrke kulturens og den bæredygtige turismes rolle i den økonomiske udvikling, den sociale integration og den sociale innovation
Bedre Interreg-styring ved:	• At styrke en effektiv offentlig forvaltning gennem fremme af retsligt og administrativt samarbejde og samarbejde mellem borgere og institutioner, navnlig med henblik på at løse juridiske og andre hindringer i grænseregioner • At opbygge gensidig tillid, navnlig gennem tilskyndelse til mellemfolkelige tiltag, fremme af bæredygtigt demokrati og støtte til aktører i civilsamfundet og til deres rolle i reformprocesser og demokratiske overgangsprocesser (people-to-people projekter).

Note: se afsnit 4.1 for en uddybning af de specifikke målsætninger

I januar 2021 er der afholdt fire stakeholderworkshops med det formål at kvalificere og verificere disse valg af politiske og specifikke målsætninger. Der er afholdt en workshop for hver politiske målsætning. Ingen af de politiske såvel som specifikke målsætninger er som sådan forkastet, men der er antydningssvis peget på udfordringer, som bør medtages

i den videre programmering. Input fra de frie workshops og fra workshoppen med arbejds- og koordineringsgrupperne samt ovenstående beskrivelser af regionale styrker og udfordringer, jf. afsnit 2-4, danner derfor grundlag for at konkretisere de fire politiske målsætninger med tilhørende specifikke målsætninger i forhold til programregionen.²⁴

5.1. Politisk målsætning 1: Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling

Denne politiske målsætning er inden for rammen af Interreg Deutschland-Danmark benævnt:

Prioritet 1: Innovation gennem samarbejde til gavn for erhvervsliv og samfund/borgere.

I den dansk-tyske programregion skal den politiske målsætning realiseres gennem to specifikke målsætninger:²⁵

- At styrke forsknings- og innovationskapaciteten samt udbredelsen af avancerede teknologier.
- At udvikle færdigheder med henblik på intelligent specialisering, industriel omstilling og iværksætteri.

I det følgende er disse specifikke målsætninger udfoldet i forhold til, hvordan de tænkes implementeret i Interreg 6A 2021-2027 Deutschland-Danmark. Disse to specifikke målsætninger er ikke sammenfaldende, men ligger tematisk tæt op ad hinanden.²⁶ ²⁷ På denne baggrund ligger vægten i den førstnævnte specifikke målsætning på den institutionelle kapacitet, mens den anden har fokus på færdigheder eller kompetencer til at skabe innovation. Nedenstående beskrivelse vil derfor i nogen grad være overlappende, men gensidigt understøtter de hinanden i en mere helhedsorienteret tilgang til innovation ved at favne forskellige sider af vitale erhvervsøkonomiske drivkræfter for programregionen, jf. Tabel 3.6. Erfaringer fra Interreg 5A Deutschland-Danmark peger på, at det giver værdi både at have fokus på strukturer, læring og konkrete innovationer.²⁸ Derfor er begge specifikke målsætninger medtaget under denne politiske målsætning.

5.1.1. Specifik målsætning: At styrke forsknings- og innovationskapaciteten og udbredelsen af avancerede teknologier

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

At styrke forsknings- og innovationskapaciteten i programregionen drejer sig først og fremmest om at skabe de bedste rammer for innovation. Behov for en indsats er her aktualiseret ved, at programregionen bredt set er kendetegnet ved en relativ lav FoU-kapacitet og relativt få innovative og vækstorienterede virksomheder, og som følge heraf halter teknologiudviklingen og den digitale omstilling efter med negative konsekvenser for den økonomiske udvikling til følge, jf. Tabel 3.4. Hertil kommer, at teknologi- og erhvervsudvikling gennem klynger og brobygning mellem videninstitutioner og erhvervsliv kunne være stærkere forankret, jf. afsnit 3.

²⁴ Flere deltagere i de fire stakeholderworkshops har, ligesom arbejds- og koordineringsgrupperne, gjort sig overvejelser om administrative forhold, fx om indkaldelse af projektsøgninger, finansiering, risikovillighed, fleksibilitet i forhold til projektgennemførelse mv. Administrative forhold mv. er ikke en del af temaanalysen.

²⁵ De specifikke målsætninger er ikke endeligt fastsat, hvor disse specifikke målsætninger ikke nødvendigvis er de endelige specifikke målsætninger, se afsnit 4.1.

²⁶ Det danske Uddannelses- og Forskningsministeriums definition af innovationskapacitet: "En høj innovationskapacitet handler om, at virksomhederne får de bedste rammer til at udnytte fremtidens kilder til innovation. Det kræver, at uddannelsessystemet forstår og reagerer på kravene til fremtidens arbejdskraft. At universiteter og andre videninstitutioner åbner sig og deltager i fremtidens globale innovationsnetværk". Og "...at der skabes mere viden i videninstitutioner, virksomhederne mv., og at den viden omsættes til nye innovationer og derved mere værdi. På individniveau henviser begrebet også i mere bred forstand evnen til at omsætte idéer og viden til værdi, vækst og nye virksomheder". <https://ufm.dk/publikationer/2012/danmark-losningernes-land/innovationsstrategi/arbejdet-med-danmarks-innovationsstrategi/definitioner>

²⁷ I gruppearbejdet (break-out session) på stakeholderworkshoppen var begge specifikke målsætninger til en samlet drøftelse i alle grupper.

²⁸ Kienbaum (2020) Evaluering af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020.

Der er allerede i dag et fundament at bygge på i form af programregionens erhvervsmæssige styrkepositioner (jf. Tabel 3.2), ligesom kommende samarbejder kan bygge på programregionens viden- og uddannelsesinstitutioner samt klynge- og netværksstrukturer. Fremadrettet er tilbagemeldingen fra stakeholdere og tidligere projekter (Tidligere Interreg-erfaringer, se Tekstboks 2.1), at mange nyttige og spændende innovationsprojekter har været gennemført og netværk er skabt. Disse projekter og netværk har i høj grad været båret af personlige relationer og stort engagement. I forhold til at styrke innovationskapaciteten blev det på stakeholderworkshoppen fremført, at de personlige relationer og netværk i et langsigtet perspektiv kan være usikre og skrøbelige. Dog peger erfaringer på, at relationer mellem større virksomheder og videninstitutioner ofte er tættere og mere langtidsholdbare.²⁹

I programregionen er der således en stor bevidsthed om, at innovationskapaciteten bør have *en stærkere institutionel forankring*, men på en balanceret måde, som bevarer kreativiteten – det personlige initiativ – samtidig med at erfaringer, læring, netværk og viden om strategisk orientering bevares institutionelt.

En væsentlig vej til øget innovation er at udnytte og styrke den innovationskapacitet, som er indlejret i eksisterende klynger, netværk og innovative virksomheder samt offentlige institutioner (dvs. også med fokus på eksisterende teknologiske og markeds-mæssige styrkepositioner). Et uudnyttet potentiale ligger i strategisk at knytte eksisterende klynger, netværk og innovative virksomheder samt offentlige institutioner tættere sammen. Her er således tale om en efterlysning af initiativer, hvor de ovennævnte aktører sammen udvikler parathed internt til at indgå i grænseoverskridende samarbejdsprojekter eller ved at etablere grænseoverskridende strategiske samarbejder eller partnerskaber for fremtidige innovationssamarbejder.

Et særligt opmærksomhedspunkt er små og mellemstore virksomheder (SMVer), som ofte ikke har de samme forudsætninger for innovation (jf. Tabel 3.4) og – som erfaringer fra det tidligere program viser – i mindre grad bliver tilgodeset, hvilket fx netværk og klynger bør være særlig opmærksomme på.³⁰

Denne specifikke målsætning grænser op til – og kan v delvist overlappe med – andre specifikke målsætninger, hvorfor en *afgrænsning* vil være hensigtsmæssig:

Den politisk målsætning om *Grøn omstilling og klimaløsninger* og den specifikke målsætning *Forbedring af tilgængeligheden, effektiviteten og modstandsdygtigheden af sundhedssystemer og langtidsplejetjenester på tværs af grænserne* foreslås at have særlig fokus på konkrete løsninger, som skal implementeres til gavn for programregionens virksomheder og borgere, mens denne specifikke målsætning har et teknologisk bredt sigte med henblik på opbygning af innovationskapacitet, teknologiudvikling og teknologisk fornyelse til gavn for programregionens virksomheder.

Tilstræbte forandringer i regionen

Gennem den kommende programperiode bør der ske et strategisk løft blandt eksisterende klynger, netværk og innovative virksomheder samt offentlige institutioner. Et første skridt i denne retning er et strategisk løft i form af, at klynger, netværk og innovative virksomheder samt offentlige institutioner fx har formulerede mål (strategier) for deres innovationsaktiviteter. Det kan være i forhold til forankring og intern læring, teknologiudvikling og lokale test- og udviklingsfaciliteter, professionalisering af SMV'er, eller hvordan innovationen kan bidrage til en regionalt forankret grænseregional udvikling. Mange har givetvis allerede taget sådanne strategiske tiltag, således at Interreg ved støtte til kommende innovationsprojekter i mange tilfælde blot kan ønske dette tydeliggjort.

²⁹ Kienbaum (2020) Evalueringsrapport af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

³⁰ Kienbaum (2020) Evalueringsrapport af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

For at fremme udbredelsen af avancerede teknologier – og ikke mindst en øget digitalisering – vil det ofte være nødvendigt i en længere periode (over flere fælles projekter) at samle flere forskellige typer af viden mv. samt at opbygge grænseoverskridende kritisk masse målrettet specifikke udfordringer. For at skabe en sådan regionalt forankret forsknings- og innovationskapacitet er målet, at eksisterende klynger, netværk og virksomheder samt offentlige institutioner etablerer strategiske samarbejdsrelationer. Det kan fx ske gennem partnerskabsaftaler, offentlig-privat samarbejde eller ved at bruge klynger som en ramme.³¹

Interreg-programmet kan efterlyse projekter med sådanne mål, eller kræve at projekterne etablerer en fælles strategisk platform for fortsat innovation og/eller for, hvordan resultaterne kan tages i anvendelse.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Eksisterende klynger, netværk og innovative virksomheder samt offentlige institutioner opstiller fælles udviklingsstrategier og etablerer et tættere grænseoverskridende samarbejde for at skabe en grænseregional kritisk masse for fælles tiltag inden for innovation. Herunder vil etablering af fælles udviklings-, test- og demonstrationsfaciliteter udvikle sig til internationale fyrtårne, som kan fremme den grænseregionale attraktivitet. Hermed bliver forsknings- og innovationskapaciteten i hele programregionen styrket ved at fastholde læring om innovation, samtidig med at nye innovationsprojekter bygger oven på tidligere projekter mv.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi må ligge på niveau 3, jf. Tabel 3.1

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Innovation er i fokus her, hvilket vil have naturlige grænse- og samspilsflader til andre FoU- samt innovationsprogrammer, hvad enten fokus er inden for forsknings- og teknologiudvikling (fx Horizon 2020) eller innovationssystemer (fx EU-klyngeprogrammer (European Strategic Cluster Partnerships (ESCP)), HUBs (Digital Innovation Hub), Open Innovation Test Beds mv.).

Det kommende Interreg-program bør, som de støttede projekter, afsøge muligheder for samarbejde i relation til andre Interreg-programmer samt til FoU-/innovationsprogrammer, da det vil understøtte en intelligent specialisering i programregionen.

Eksempler på aktiviteter

Forsknings- og innovationskapacitet som afsæt for et tættere og mere langsigtet samarbejde kan fx styrkes gennem:

- aktiv matchmaking af potentielle partnere både i og uden for programregionen, fx "linking clusters"
- udvikling af faste fora for udveksling af erfaringer og drøftelse af muligheder og udfordringer for at øge innovationskapaciteten
- udvikling og understøttelse af strategisk samarbejde (partnerskaber) med sigte på fælles udviklingsstrategier som en fælles ramme for innovation, fx forankret gennem partnerskaber
- udvikling af fælles udviklings-, test- og demonstrationsfaciliteter.
- udvikling af nye innovationsprojekter, hvor det vil være særlig ønskeligt, at disse retter sig mod udvikling og anvendelse af avancerede teknologier og øget digitalisering

³¹ Opmærksomheden skal henledes på, at erhvervsfremmesystemet er blevet reorganiseret i Danmark med bl.a. med en ny national klyngestruktur og ved at den regionale erhvervsfremme er forankret i en række regionale væksthuse.

Målgrupper

Målgruppen er eksisterende klynger, netværk og virksomheder samt offentlige institutioner, herunder erhvervsfremmeorganisationer, der kan bygge bro mellem forskning, erhvervsliv, offentlige institutioner og markedet samt aktører med kontakt til kunder og borgere/brugere samt viden- og uddannelsesinstitutioner.

Aktiviteterne finder sted inden for programregionens styrkepositioner som fx fødevarer, Life science, miljø og clean-tech, herunder vedvarende energi og energieffektivitet, sundhedsøkonomi, sundhedsinnovation, medicinalteknik, bioteknik og velfærdsteknologi, transport og logistik, robot og automatisering samt turisme mv., jf. Tabel 3.2.

5.1.2. Specifik målsætning: At udvikle færdigheder med henblik på intelligent specialisering, industriel omstilling og iværksætter

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Udover den institutionelle forsknings- og innovationskapacitet, som omtalt under ovenstående specifikke målsætning, er en forudsætning for innovation også, at medarbejdere – programregionens borgere – i den daglige drift, i udviklingsafdelinger og i forskningsinstitutioner mv. besidder færdigheder (kompetencer) til at gennemføre udviklings- eller innovationsprojekter. Behovet for en indsats er her aktualiseret ved, at programregionen er kendetegnet ved et relativt lavt/utilstrækkeligt uddannelsesniveau og ved at have vanskeligt ved at tiltrække kvalificeret arbejdskraft, jf. afsnit 3.2. I sidste ende bidrager dette til en svagere innovationskraft og udfordringer med hensyn til en teknologisk omstilling, hvilket bliver en hæmsko i regionernes konkurrencekraft, jf. afsnit 3.

Kort sagt er *færdigheder til at omsætte idéer og viden til værdi, vækst og nye virksomheder* en vigtig forudsætning for at styrke innovation i programregionen. Det drejer sig om medarbejdere på alle niveauer, men en særlig opmærksomhed bør rettes mod små og mellemstore virksomheder, for at de bliver mere innovative og for dermed at øge professionaliseringen af disse virksomheder.

Vejen til at udvikle innovative færdigheder kan gå gennem "learning by doing" eller gennem egentligt kursus- og rådgivningsforløb, herunder iværksætterfremme som der er gode erfaringer med fra Interreg 5A Deutschland-Danmark.³² Målet er at udvikle evner og færdigheder til at omsætte viden til brugbare løsninger, hvad enten disse er nye kommercielle eller borgernære løsninger i offentligt regi. Viden – herunder forskningsbaseret viden – skal bringes i spil, men forskning er ikke i sig selv målet.

Den innovationskapacitet og de færdigheder, som er indlejret i klynger, netværk og virksomheder samt offentlige institutioner, er et afsæt for at igangsætte læringsforløb. Fx kan videndeling og nye former for samarbejde i regi af koncepter som co-creation, open innovation mv., fx organisatorisk forankret i klynger som grænseoverskridende klynge-samarbejde, være en måde at udrulle kompetenceopbygning i forhold til innovation gennem et samarbejde med et stærkt engageret erhvervsliv. Inden for programregionens erhvervsmæssige styrkepositioner, jf. Tabel 3.2, er der færdigheder at bygge videre på, men det skal understreges, at denne indsats bør understøtte en stærkere fælles (teknologisk) specialisering i programregionen og derved en industriel/erhvervsmæssig (digital) omstilling i eksisterende virksomheder og øget tilgang af nye virksomheder.

³² Kienbaum (2020) Evalueret af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

I sidste ende er det ambitionen, at en sådan indsats vil udvikle unikke færdigheder, men også videreudvikle eksisterende fælles erhvervsmæssige styrkepositioner. Det vil være afsæt for en stærkere profilering af programregionen og ikke mindst for øget vækst i den samlede programregion.

Denne specifikke målsætning grænser op til – og kan delvist overlappe med – den specifikke målsætning om uddannelse mv., hvorfor en *afgrænsning* vil være hensigtsmæssig:

- Den specifikke målsætning, *Forbedring af adgangen til og kvaliteten af uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring mv.*, har en bredere og mere almen tilgang til uddannelse, mens denne specifikke målsætning udelukkende vil opbygge færdigheder som en forudsætning for innovation og forretningsudvikling (iværksætter).

Tilstræbte forandringer i regionen

Denne indsats skal umiddelbart bidrage til at opbygge og styrke færdigheder gennem udviklingsprojekter (innovation). På sigt skal det aftegne sig i øget innovationsaktivitet og flere innovative og vækstorienterede virksomheder. Som et skridt på vejen til at nå dette mål bør både videninstitutioner, virksomheder, myndigheder og erhvervsfremmeorganisationer deltage i konkrete udviklingsprojekter eller yde støtte til at gennemføre udviklingsprojekter.

I en omstilling af erhvervslivet, fx i forhold til at tage avancerede teknologier til sig eller fremme digitalisering, vil det være af vital betydning, at forskellige komplementære kompetencer indgår i de samme udviklingsprojekter, fx viden om materialer, produktionsteknologi og automatisering, digitalisering og bæredygtighed, blot for at nævne nogle.

Her vil der være et tæt samspil med initiativer iværksat for at fremme programregionens forsknings- og innovationskapacitet. Konkret vil det betyde, at innovationskapaciteten, fx gennem støtte til projekter eller tilbud om kurser, rådgivning og lignende, ikke bare styrkes generelt, men har fokus på at understøtte en industriel omstilling og ibrugtagning af avancerede teknologier.

Alt i alt må et forventet resultat være flere innovationer, flere innovative virksomheder og en arbejdsstyrke med innovationskompetencer på et højere niveau.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

En afgørende grænseregional merværdi er at få forskellige kompetencer og færdigheder på tværs af programregionen til at indgå i fælles udviklingsprojekter for herved at bringe den bedste viden og erfaring sammen. Det vil ikke bare have betydning for, hvilke resultater udviklingsprojekterne giver anledning til, men i høj grad være afgørende for opbygning af færdigheder.

Endelig er det af vital betydning, at udviklingsprojekterne skaber brugbare resultater for deltagerne på tværs af programregionen. Dette vil umiddelbart bidrage til at styrke den økonomiske udvikling men også bidrage til en fortælling om en innovativ region, hvilket vil øge programregionens attraktivitet i forhold til at tiltrække udviklingsprojekter og ikke mindst innovative virksomheder og medarbejdere.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi rækker ud efter niveau 3, jf. Tabel 3.1

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Innovation er i fokus her, hvilket vil have naturlige grænse- og samspilsflader til andre FoU- samt innovationsprogrammer, hvad enten fokus er inden for forsknings- og teknologiudvikling (fx Horizon 2020) eller innovationssystemer (fx

EU-klyngeprogrammer (European Strategic Cluster Partnerships (ESCP)), HUBs (Digital Innovation Hub), Open Innovation Test Beds mv.). Da der er tale om udvikling af færdigheder, kan der også være muligheder for samspil med programmer inden for uddannelse.

Det kommende Interreg-program bør, som de støttede projekter, afsøge muligheder for samarbejde i relation til andre Interreg-programmer, FoU-/innovationsprogrammer og erhvervsfremmeinitiativer (klyngeprogrammer, virksomhedsrådgivning), da det vil understøtte en intelligent specialisering i programregionen.

Eksempler på aktiviteter

Udvikling af færdigheder til fremme af innovation vil her først og fremmest ske gennem grænseoverskridende udviklingsprojekter. De grænseoverskridende udviklingsprojekter vil typisk adressere et eller flere af følgende elementer:

- Grænseoverskridende samarbejde mellem partnere med forskellige kompetencer og færdigheder, dvs. med en høj grad af tværfaglighed, for at fremme udviklingen af færdigheder gennem:
 - praktikophold og udveksling af studerende/ph.d.-studerende på tværs af grænser og sektorer
 - etablering af gennemstrukturerede mødesteder. Fx Science Shops eller videnkiosker.
 - Udvikling af efter- og videreuddannelsesstilbud inden for teknologiudvikling, herunder digitalisering målrettet SMVer og deres digitalisering samt brug af kunstig intelligens og datasikkerhed
- Grænseoverskridende udviklingsprojekter, herunder offentlig-private innovationssamarbejder (fx OPI-projekter), igangsættes inden for programregionens styrkepositioner med henblik på at fremme teknologisk og industriel omstilling og at udvikle færdigheder gennem:
 - at etablere samarbejde på langs og tværs af værdikæder
 - at udvikle nye løsninger der bliver anvendt fx i udviklingen af nye grænseoverskridende produkter eller services til gavn for brugere/borgere
 - at udvikle løsninger, der tager højde for de geografiske udfordringer i programregionen, fx lav befolkningstæthed, samt mobile og digitale løsninger tilpasset tyndt befolkede områder.

Målgrupper

Målgruppen er virksomheder (private som offentlige), herunder SMVer, inden for programregionens styrkepositioner, som i samarbejde med universiteter og forskningsinstitutioner gennemfører udviklingsprojekter.

Det forventes, at eksisterende klynger, netværk og offentlige institutioner, herunder erhvervsfremmeorganisationer, også deltager ved at understøtte brobygning mellem forskning, erhvervsliv, offentlige institutioner og markedet (kunder og borgere/brugere) samt kompetenceudvikling.

Aktiviteterne kan finde sted primært målrettet programregionens styrkepositioner som fx fødevarer, Life science, miljø og cleantech, herunder vedvarende energi og energieffektivitet, sundhedsøkonomi, sundhedsinnovation, medicinalteknik, bioteknik og velfærdsteknologi, transport og logistik, robot og automatisering samt turisme mv.

5.2. Politisk målsætning 2: Et grønnere, mere kulstoffattigt Europa

Denne politiske målsætning er inden for rammen af Interreg Deutschland-Danmark benævnt:

Prioritet 2: Grøn omstilling og klimaløsninger

I den dansk-tyske programregion skal den politiske målsætning realiseres ved at have særligt fokus på følgende specifikke målsætninger:³³

- at fremme vedvarende energi
- at fremme tilpasning til klimaforandringer, risikoforebyggelse og katastrofemodstandsdygtighed
- at fremme overgangen til en cirkulær økonomi.

I det følgende er disse specifikke målsætninger udfoldet i forhold til, hvordan de tænkes implementeret i Interreg 6A 2021-2027 Deutschland-Danmark.

5.2.1. Specifik målsætning: At fremme vedvarende energi

Den specifikke målsætning *At fremme vedvarende energi* har primært fokus på vedvarende energi, men er fortolket lidt bredt, hvorved denne specifikke målsætning rækker ind over to andre specifikke målsætninger, nemlig *At fremme energieffektivitetsforanstaltninger* og *At udvikle intelligente energisystemer, -net og -lagring på lokalt plan*.

Indledningsvis skal det nævnes at denne politiske målsætning i høj grad er valgt ud fra politisk hensyn. Erfaringerne fra det tidligere program er sparsomme men positive, da de kun har været ét projekt under en lignende specifik målsætning om at *øge den bæredygtige udnyttelse af ressourcer og energikilder i programområdets virksomheder*.³⁴

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Overordnet set taler denne specifikke målsætning ind i programpartnernes egne målsætninger om at reducere brugen af fossile råstoffer i energiforsyningen og erstatte dette med vedvarende energiformer. Der er således en fælles interesse i at sætte fokus på vedvarende energi.

I den dansk-tyske programregion er der i stigende grad adgang til vedvarende energi. Mange teknologiske løsninger er udviklet, men energisystemerne – mulighederne for at få forskellige former for vedvarende energi til at spille sammen og få vedvarende energi ud til forbrugerne – er fortsat en udfordring. Denne udfordring forstærkes yderligere, når energisystemer skal fungere på tværs af grænser og i tyndt befolkede områder.

For at fremme brugen af vedvarende energi i konkurrence med fossil energi må der også være fokus på en høj energieffektivitet og på konkurrencedygtige priser for vedvarende energi ikke kun i energisystemet, men også i de (elektriske) apparater, som står hos slutbrugerne. Det stiller krav til energisystemerne, fx i forhold til effektivt samspil mellem forbrug og lagring eller alternative anvendelsesmuligheder.

I programregionen er der viden og kompetencer inden for vedvarende energi, men de dækker ikke hele viften af relevante kompetencer. Samarbejde med aktører uden for programregionen kan være nødvendigt. For at gøre indsatsen relevant for og forankret i programregionen vil der med fordel kunne fokuseres på at finde løsninger, der er optimale i mellemstore og mindre byer samt i tyndtbefolkede områder. Fx vil der være perspektiver i at teste muligheden

³³ De specifikke målsætninger er ikke endeligt fastsat, hvor disse specifikke målsætninger ikke nødvendigvis de endelige specifikke målsætninger, se afsnit 4.1.

³⁴ Kienbaum (2020) Evaluerings af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

for at anvende forskellige teknologier som fjernvarme, bioenergi/biomasse, solceller og vindkraft i et grænseoverskridende energisystem. For at nå frem til effektive løsninger kan der være behov for test- og demonstrationsanlæg i programregionen.

Tilstræbte forandringer i regionen

De involverede aktører vil få dyb indsigt i, hvordan lokale og regionale energisystemer kan opbygges – ikke mindst grænseregionalt. Sådanne kompetencer kan udnyttes bredere til fordel for den erhvervsmæssige udvikling i programregionen.

Forventningen er, at programregionen med større hast kan udvikle sig til en fossilfri region gennem udvikling og etablering af grænseoverskridende energisystemer og energieffektiviseringer.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Det er i de nære eller lokale løsninger den grænseoverskridende merværdi findes. Den nære kontakt i den dansk-tyske programregion er et godt afsæt for at lære af hinanden og for at identificere programregionens fælles udfordringer og styrkepositioner inden for energisystemer og -effektivisering, som efterfølgende kan danne grundlag for udvikling af fælles lokale løsninger. Det er også en mulighed for at afdække eventuelle tekniske og juridiske hindringer for at udvikle grænseoverskridende energisystemer. I forlængelse heraf må det være en ambition at udnytte hinandens energiressourcer ved at teste og udvikle grænseoverskridende løsninger – energisystemer – som fører til en mere optimal brug af vedvarende energi.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi rækker ud efter niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Vedvarende energi som et indsatsområde har naturlige grænse- og samspilsflader til EU's satsning på grøn omstilling, fx gennem European Green Deal og på forskningsfronten (Horizon 2020), men også til regionale og nationale initiativer i Danmark og Tyskland samt til andre Interreg-programmer.

Eksempler på aktiviteter

At fremme øget brug af vedvarende energi forventes at ske gennem aktiviteter som:

- etablering af grænseoverskridende netværk for vedvarende energi med henblik på:
 - udveksling af erfaringer om bedste praksis
 - udvikling af fælles løsninger med hensyn til energiforbrug, produktionsmetoder, netværksplanlægning mv.
 - udvikling af innovative løsninger inden for vedvarende energi og lagring af energi (inklusive brint)
- feasibility-studier for afdækning af muligheder og hindringer for at etablere grænseoverskridende energisystemer
- udvikling og opstilling af test- og demonstrationsfaciliteter, hvor forsyningsselskaber eller lignende gennemfører forsøg med grænseoverskridende energisystemer i samarbejde med:
 - leverandører af teknologi og løsninger. Dette kan også være afsæt for nye innovationsprojekter med involvering af forskningsinstitutioner
 - lokale brugere
- implementering af lokale løsninger, fx ved:

- o udvikling af intelligente metoder til styring af energistrømme, herunder ladestationer til elbiler i tyndt befolkede områder
- o oprettelse af grænseoverskridende energikooperativer i forbindelse med produktion af vedvarende energi
- o forbedring af virksomheders energieffektivitet og tilsvarende bevidstgørelsesforanstaltninger.

Målgrupper for programmet (aktører som gennemfører projekter)

Målgruppen er primært aktører med ansvar for lokale og regionale energisystemer såsom energiselskaber, forsyningsvirksomheder, kommuner/kreise og regioner og sekundært borgergrupper (boligselskaber, grundejerforeninger mv.), branche- og erhvervsorganisationer samt forsknings- og videninstitutioner.

5.2.2. Specifik målsætning: At fremme tilpasning til klimaforandringer, risikoforebyggelse og katastrofemodstandsdygtighed

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Programregionen har en lang kystlinje, som i større eller mindre grad har været udfordret af naturens rasen i form af storme. Opførelse af diger langs Vestkysten har været et middel mod katastrofer som følge af oversvømmelser. I lyset af den global opvarmning tegner der sig scenarier i form af betydelige klimaforandringer. De første forvarsler har allerede vist sig i form af meget kraftige storme, der efterfølgende har ført til vandstigning (højvande) og oversvømmelser – ikke bare på Vestkysten, men også i den vestlige del af Østersøen.

Med denne forestående trussel om klimaforandringer i form af stormfloder og ekstremt højvande står programregionen over for en udfordring med ikke bare at skulle håndtere katastrofesituationer, men også med at opbygge systemer, der kan forebygge katastrofer, fx højvande.

Programregionens byer står også over for store udfordringer, når klimaforandringerne viser sig i form af stigende grundvand, som forårsages af de forventede øgede regnmængder. Skybrud og ekstremregn kan give oversvømmelser her og nu, mens klimaforandringerne vil påvirke grundvandet med en længere tidshorisont. Grundvandets strømningsmønster er stærkt påvirket af de geologiske forhold i de øverste tre til fem meter af undergrunden, som i byer er stærkt påvirket af menneskabte konstruktioner og aflejringer. Det er altså en udfordring i sig selv at forstå og håndtere den menneskeskabte geologi og dens konsekvenser.

Selvom dette er en udfordring for programregionen, er det grænseregionale samarbejde svagt udviklet, hvilket bl.a. hænger sammen med at ansvaret for dette område ikke entydigt er placeret i programregionen (fx er kystsikring på tysk side et ansvarsområde placeret hos forbundsregeringen). Desuagtet ser de regionale stakeholder perspektiver i, at denne specifikke målsætning indgår i Interreg-programmet for at skabe en platform for erfaringsudveksling og for at anlægge en holistisk lokal betragtning på disse klimaudfordringer og deres løsninger, bl.a. for at skabe politisk opmærksomhed herom.

Tilstræbte forandringer i regionen

Et forstærket katastrofeberedskab mod stormflod, højvande, skybrud og grundvandsstigninger som følge af klimaforandringer vil skabe større tryghed for programregionens borgere samt indirekte reducere de samfundsøkonomiske tab herved. Man kan gå ad forskellige veje og vælge strategier såsom beskyttelse (vi holder vandet ude), tilpasning (vi inviterer vandet ind) og tilbagetrækning (vi trækker os tilbage og vender byudviklingen ind mod land).

Opbygning af et katastrofeberedskab kan også betyde opbygning af nye kompetencer og viden om forskellige tekniske løsnings effektivitet og dermed valg af den bedste løsning. Kompetencer som handler om at forebygge risici og modstandsdygtighed over for katastrofer, kan være kompetencer, som andre kystområder vil efterspørge.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Den samlede programregion skaber et grundlag for et langt stærkere katastrofeberedskab og stærkere grænseregionale klimatilpasninger ved at lokale myndigheder kan trække på et beredskab fra hele programregionen og uden for programregionen – et beredskab med betydelig kapacitet og kompetencer til at håndtere fx stormfloder.

Forud for dette kan et programregionalt samarbejde opbygge betydelig viden om kystsikring og vejrfænomener, som kan føre til stormfloder og tørke. Dette kan danne grundlag for (politik-) anbefalinger til de ansvarlige myndigheder og ikke mindst etablering af en klimasikring og -beredskab med høj effektivitet, som omfatter hele programregionen.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi må ligge på niveau 2, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Samarbejde med andre Interreg-programmer omkring Nordsøen og Østersøen eller fx Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikter (ELFUL).

Eksempler på aktiviteter

En øget indsat mod stormflod, højvande, skybrud og grundvandsstigninger som følge af klimaforandringer kan bl.a. omfatte samarbejdsprojekter om:

- kortlægning af behov for at imødegå katastrofer som følge af klimaskabte stormfloder og højvande, herunder undersøge implikationer af forskellige løsninger på de forskellige økosystemer eller bestemte økonomiske sektorer som skove eller landbrug og turisme, fx gennem opstilling af scenarier eller demonstrationsprojekter
- udvikling af nye sikringssystemer og teknologier, herunder standarder
- udvikling af grænseoverskridende beredskabsplaner eller -systemer
- videnopbygning om sammenhæng mellem grundvandsstigninger og geologiske forhold under byer. Den nye viden bør udmøntes i forslag til håndtering af problemerne.
- afdækning af eventuelle hindringer og barrierer, som kan være anbefalinger til såvel politiske som administrative tiltag
- involvering af lokalsamfund og borgere som et aktiv til at forebygge katastrofer – investering i løsninger, fx kan klimaløsninger udvikles gennem etablering af attraktive områder (strandpark, træningsområde, kulturelt oplevelsessted el.lign.), som også kunne have en kommerciel værdi (business plan).

Målgrupper

Målgruppen for denne specifikke målsætning vil primært være kommuner/kreise og regioner samt virksomheder og myndigheder, som står for det lokale beredskab. Videninstitutioner – i som uden for regionen – vil være aktiver til at forstå klimaforandringernes karakter. Lokale borgere og (lokale) leverandører af udstyr er også vigtige medspillere.

5.2.3. Specifik målsætning: Fremme overgangen til en cirkulær økonomi

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

I den traditionelle økonomi foregår produktionen typisk ved, at råstoffer og ressourcer omdannes til et produkt, som kan forbruges, og når det er udtjent, ender det som affald. Ud fra et ressource- og miljømæssigt perspektiv – og i sidste ende også et socioøkonomisk perspektiv – er det uholdbart.

Der er allerede i dag mange løsninger til en mere optimal udnyttelse af vores ressourcer, fx gennem recirkulering af råstoffer og materialer, genbrug af produkter, deleøkonomi, bedre brug af ressourcer og affaldsprodukter mv.³⁵ eller ved at søge at undgå brug af ressourcer. Transformationen til cirkulær økonomi er imidlertid også en stor udfordring, da hvert led i værdikæden bygger på sin egen forretningslogik, hvilket ikke altid tilgodeser optimering af en cirkulær økonomi.

Rammebetingelserne, herunder forskellige rammebetingelser mellem nationalstater, udgør givetvis også en hindring, fx i forhold til at recirkulere materialer. Der er således et behov for grænseoverskridende samtænkning og samarbejde for at finde nye løsninger, både i de enkelte værdikæder (materialestrømme) og på tværs af disse, og ved at have øje for, om der i den dansk-tyske programregion er uudnyttede potentialer og/eller programregionale hindringer for at udbrede den cirkulære økonomi, som Interreg-programmet, evt. i samspil med den specifikke målsætning om *bedre Interreg-styring*, bør tage op.

Tilstræbte forandringer i regionen

I et programregionalt perspektiv må overgangen til cirkulær økonomi ses i et lokalt og regionalt perspektiv. Nationale og internationale initiativer kan være lærerige for en programregional indsats, men de tilstræbte forandringer bør have en selvstændig forankring i programregionen.

Ambitionen er at holde materialer og produkter længst muligt inde i det økonomiske kredsløb til størst mulig værdi for samfundet. Det kan fx komme til udtryk ved at reducere brugen af ressourcer gennem deleordninger, fx i tyndtbefolkede områder eller inden for turisme. Eller ved at genbruge materiale, fx bygningsmaterialer. Eller ved at undgå brug af ressourcer ved fx at være den første region med kun digital turistinformation og ingen trykte brochurer. Eller ved at udnytte ikke-udnyttede biomaterialer, fx fra landbrugsproduktion, til at erstatte fx plast, som er et fossilt baseret produkt.

Alt i alt skal denne specifikke målsætning lede til et mindre ressourceforbrug, men det vil samtidig være ønskeligt, om der også er en positiv samfundsmæssig effekt, fx i form af ny økonomisk vækst og beskæftigelse.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

I første omgang vil det være af væsentlig betydning at afdække muligheder og barrierer for at udnytte materialer og produkter på tværs af grænsen. Dernæst vil det være ønskeligt at få udviklet konkrete lokalt/regionalt forankrede løsninger og forretningsmodeller, som bygger på principperne for den cirkulære økonomi ikke bare i en erhvervsmæssig sammenhæng, men fx også i forskellige typer af lokalsamfund. Grænseoverskridende erfaringsudveksling kan være et grundlag for udvikling af nye løsninger, fx i forhold til løsninger for den cirkulære økonomi i mindre lokalsamfund.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi rækker ud efter niveau 3, jf. Tabel 3.1.

³⁵ For en illustrativ oversigt, se: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/concept/infographic>

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Der er et betydeligt fokus på cirkulær økonomi både i nationalstaterne og i EU. Programregionale samarbejdsprojekter må have for øje ikke at søge egne løsninger på områder, hvor der allerede er tilvejebragt løsninger eller løsningsmodeller. En vigtig opgave for programregionale samarbejdsprojekter må være at orientere sig om EU-initiativer ikke bare på strategisk niveau (fx EU Green deal, EU bioeconomy strategy, Sustainable Products Initiative), men også i forhold til innovationsprogrammer som "Bio-Based Industries Joint Undertaking" (om brug af biomasse) eller ordninger som ecodesign eller ecolabelling og ikke mindst i forhold til EU-initiativet Circular Cities and Regions Initiative.

Eksempler på aktiviteter

Der er her lagt vægt på at give eksempler på aktiviteter inden for cirkulær økonomi, som har en lokal og regional forankring. Det kan fx dreje sig om:

- at afdække muligheder og barrierer for cirkulære løsninger
- at afhjælpe hindringer mv. for cirkulære løsninger
- at udvikle/styrke lokale og programregionale værdikæder gennem udvikling af cirkulære løsninger – forretningsmodeller – for mindre materialeforbrug mv, fx gennem udvikling af forslag til design- og produktudvikling for cirkulær økonomi.
- at etablere regionale cirkulære økonomiske partnerskaber, som udvikler systemiske løsninger
- at etablere lokale test og demonstrationsprojekter
- politikudvikling med anbefalinger til nye instrumenter og retningslinjer til gavn for den cirkulære økonomi

Da cirkulær økonomi både er relativt nyt, men også et vanskeligt område at udvikle, kan det overvejes at give mulighed for at støtte projekter.

Målgrupper

Cirkulær økonomi er en systembetragtning og er således relevant for alle aktører i programregionen. Aktører med et økonomisk ansvar eller mulighed for at etablere nye cirkulære systemer og forretningsmodeller er den primære målgruppe, dvs. private virksomheder og offentlige myndigheder og institutioner, hvad enten de har ansvar for produkter og produktion eller er en del af affalds- og genbrugshåndtering.

5.3. Politisk målsætning 4: Et mere socialt Europa

Denne politiske målsætning er inden for rammen af Interreg Deutschland-Danmark benævnt:

Prioritet 3: Bedre livskvalitet og social samhørighed

Det overordnede formål er at udvikle en større sammenhængskraft inden for uddannelse og arbejdsmarked samt at styrke programregionens attraktivitet til gavn for borgere og besøgende for at fremme social og økonomisk udvikling.

Programregionen er udfordret på at fastholde livskvalitet og social samhørighed, især i forhold til at sikre og forbedre adgangen til kvalificeret arbejdskraft, et sammenhængende arbejdsmarked, sundheds- og sociale ydelser, samt regionens attraktivitet og interkulturelle forståelse

I den dansk-tyske programregion skal den politiske målsætning realiseres ved at have særlig fokus på følgende specifikke målsætninger:³⁶

- At forbedre arbejdsmarkedernes effektivitet og styrke adgangen til beskæftigelse af høj kvalitet gennem udvikling af social innovation og infrastruktur
- At øge adgangen til inkluderende kvalitetstjenester inden for uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring gennem udvikling af infrastrukturen
- At sikre lige adgang til sundhedspleje gennem udvikling af infrastruktur, herunder primær sundhedspleje
- At styrke kulturens og den bæredygtige turismes rolle i den økonomiske udvikling, den sociale integration og den sociale innovation

I det følgende er disse specifikke målsætninger udfoldet i forhold til en kommende implementering i Interreg 6A 2021-2027 Deutschland-Danmark.

5.3.1. Specifik målsætning: At forbedre arbejdsmarkedernes effektivitet og styrke adgangen til beskæftigelse af høj kvalitet gennem udvikling af social innovation og infrastruktur

I det følgende bruges udtrykket "arbejdsmarked" som en kort form for dette specifikke mål.

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Arbejdsmarkedet i programregionen er kendetegnet ved et stigende pres på adgangen til kvalificeret arbejdskraft, hvilket bl.a. bunder i en aldring af arbejdsstyrken og øget urbanisering, hvor de unge og ofte velkvalificerede mennesker søger mod de omkringliggende metropoler. Hertil kommer, at arbejdstagere og arbejdsgivere stadig stort set kun er orienteret mod mulighederne på det respektive tyske eller danske arbejdsmarked, se afsnit 2.4. Et grænseoverskridende, fælles arbejdsmarked åbner nye og flere muligheder for arbejdstagere og virksomheder. Det er en vigtig forudsætning for at frigøre det økonomiske potentiale ikke bare i lyset af den faste Femern Bælt-forbindelse, men i princippet for alle arbejdstagerne i regionen.

Jobmulighederne i en grænseoverskridende sammenhæng er ofte præget af et internationalt miljø og kan være meget attraktive, især for unge mennesker. Et velfungerende grænseoverskridende arbejdsmarked har derfor også et potentiale til at øge programregionens attraktivitet og dermed muligheder for at tiltrække arbejdskraft. Imidlertid er virksomheder og (potentielle) medarbejdere ikke tilstrækkeligt orienteret mod og informeret om mulighederne ved et grænseoverskridende, fælles arbejdsmarked. Dette gælder især den østlige del af programområdet. Endelig kunne arbejdsgiveres søgning efter kvalificerede medarbejdere i de umiddelbare EU-nabolande gøres mere målrettet og effektiv.

Dette kræver bl.a. bedre information om mulighederne og udfordringerne i et grænseoverskridende arbejdsmarked (se også afsnit 2) og intensivering af samarbejdet mellem arbejdsmarkedets aktører på begge sider af grænsen. Her

³⁶ De specifikke målsætninger er ikke endeligt fastsat, hvor disse specifikke målsætninger ikke nødvendigvis de endelige specifikke målsætninger, se afsnit 4.1.

er det også af værdi at inddrage og bygge videre på erfaringer fra tidligere Interreg-projekter.³⁷ I forlængelse heraf er det også vigtigt at have fokus på at nedbryde sprogbarrierer. Utilstrækkelige sprogkunderskaber gør det nemlig vanskeligere for arbejdsmarkedsaktører at arbejde sammen og hindrer ofte, at virksomheder og (potentielle) medarbejdere ser muligheder i det grænseoverskridende arbejdsmarked. I denne henseende er de tiltænkte aktiviteter under den specifikke målsætning om *uddannelse og livslang læring* også relevante.

Tilstræbte forandringer i regionen

Denne indsats skal føre til, at virksomheder og medarbejdere kan se muligheder i og få øget interesse for det grænseoverskridende arbejdsmarked, med resultatet af at den grænseoverskridende beskæftigelse øges – især i Femern Bælt-regionen, men også egne længere væk fra den dansk-tyske landegrænse i den vestlige del af programregionen. Det grænseoverskridende arbejdsmarked skal af den brede offentlighed opfattes som en særlig attraktion eller fordel, som programområdet tilbyder. Dette skyldes hovedsageligt det intensiverede samarbejde mellem arbejdsmarkedsaktører på tysk og dansk side, som gør dem i stand til at vurdere og formidle muligheder på det grænseoverskridende arbejdsmarked, se også Tabel 4.2.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Det grænseoverskridende samarbejde styrker det grænseoverskridende arbejdsmarked og hjælper med til at modvirke manglen på kvalificerede arbejdstagere. Som et resultat heraf skal arbejdsmarkedsaktørerne i programregionen have en forståelse for, hvordan arbejdsmarkedet fungerer i Tyskland og Danmark. De udvikler sammen strategier for at skabe øget interesse og motivation for at borgere og virksomheder i regionen ser muligheder i og udnytter jobmulighederne på tværs af grænsen. Dette er vigtige skridt på vejen mod et fælles grænseoverskridende arbejdsmarked.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi rækker ud efter niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre specifikke mål og EU-støtteprogrammer

Implementeringen af de specifikke målsætninger om "arbejdsmarked" og "uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring" (se nedenfor) hænger nøje sammen. Implementeringen af begge målsætninger kræver en langt større bevidsthed om og forståelse for mulighederne ved et stærkere grænseoverskridende arbejdsmarked blandt borgere og arbejdsgivere. Den fælles udfordring vil også bestå i at nedbryde sprogbarrierer. I forbindelse med den fortsatte programmering af Interreg-programmet bør det overvejes, om målene om arbejdsmarkedets effektivitet under denne specifikke målsætning ikke kan nås inden for rammerne af målsætningen om *uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring*. Dette vil bidrage til en større koncentration af programmålene.

Eksempler på aktiviteter

- Udvikling og implementering af strategier og kampagner for at skabe øget bevidsthed om – og pege på potenti-alerne ved – det grænseoverskridende arbejdsmarked og give information om jobsøgning/rekruttering og ansættelser over for såvel skolebørn, praktikanter og studerende, medarbejdere og jobsøgende såvel som arbejdsgivere (se også et forlag om et kompetencecenter "Joint Education Germany-Danmark", afsnit 5.3.2.)
- Identifikation, behandling og formidling af eksempler på god praksis ift. hvordan virksomheder og medarbejdere med succes kommer ind på det tysk-danske arbejdsmarked
- Udveksling af medarbejdere hos tyske og danske arbejdsmarkedsaktører med sigte på at forbedre af kompetencer om hindringer og mulighed for at fjerne hindringer for samarbejdet (fx forskellige administrative kulturer) og et grænseoverskridende arbejdsmarked.
- Efteruddannelse for medarbejdere (hovedsageligt for at udvikle sprogfærdigheder på henholdsvis dansk og tysk

Målgrupper

Arbejdsformidlinger, jobcentre, erhvervsorganisationer og -foreninger, fagforeninger og kommuner.

³⁷ Kienbaum (2020) Evaluerings af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

5.3.2. Specifik målsætning: Øge adgangen til inkluderende kvalitetstjenester inden for uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring gennem udvikling af infrastrukturen

I det følgende er denne målsætning udfoldet under overskriften: "Opkvalificering og livslang læring".

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Kvalificeret arbejdskraft er en afgørende forudsætning for med succes at gennemføre teknologiske, økonomiske og sociale forandringsprocesser og dermed for den økonomiske og sociale udvikling i programregionen i det hele taget. Programregionen er imidlertid udfordret i forhold til adgangen til kvalificeret arbejdskraft bl.a. som følge af hjerneflugt til især de økonomisk mere attraktive storbyregioner, samtidig med at den demografiske udvikling ved pensionering trækker ældre, kvalificerede arbejdstagere ud af arbejdsmarkedet, mens unge med svage grundlæggende kvalifikationer har svært ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet, se også Tabel 3.4. Den stigende mangel på kvalificeret arbejdskraft ledsages tillige af hastige ændringer i kvalifikationskravene, fx som følge af ny teknologi og digitalisering, ligesom nye arbejdsformer stiller nye krav til uddannelse og livslang læring for alle. Målet er ikke bare at forbedre det generelle kvalifikationsniveau i programregionen og at styrke integrationen af de dårligst stillede på arbejdsmarkedet, men også at sikre en arbejdsstyrke med kvalifikationer som understøtter fornyelse³⁸ og integration (sprogliche kompetencer) i hele programregionen.

I det grænseoverskridende samarbejde skal danske og tyske uddannelsesstilbud videreudvikles og gøres tilgængelige for hele programregionen omfattende alle uddannelsesniveauer fra grundskole, ungdomsuddannelser og videregående uddannelser til voksen- og efteruddannelse samt fritidsundervisning og voksenuddannelse. Udover det direkte samarbejde bør mulighederne for udveksling af lærerkræfter også medtænkes og en særlig opmærksomhed rettes mod at udnytte de potentialer, som følger af den faste Femern Bælt-forbindelse.

Erfaringerne fra tidligere Interreg-projekter viser imidlertid også, at det grænseoverskridende samarbejde på uddannelsesområdet (og arbejdsmarkedsområdet) møder hindringer på regionalt eller nationalt niveau (fx gensidig anerkendelse af uddannelseskvalifikationer, betingelser for udveksling af elever, studerende og praktikanter), eller at projekterne ofte gør en stor indsats for at gøre sig bekendt med de respektive uddannelsessystemer i Slesvig-Holsten og Danmark.³⁹ Der er derfor på den ene side behov for et mere strategisk samarbejde mellem de overordnede aktører inden for arbejdsmarked og uddannelse for at nedbringe hindringer for et uddannelsesmæssigt samarbejde (og for et fælles arbejdsmarked), og på den anden side behov for bedre overførsel eller deling af eksisterende erfaring og viden (se også den specifikke målsætning om *Bedre Interreg-Governance*).

Tilstræbte forandringer i regionen

For at understøtte den erhvervs- og samfundsøkonomiske udvikling kan programregionen tilbyde et større og mere sammenhængende uddannelsesstilbud på alle niveauer og herved forbedre adgangen til kvalificeret arbejdskraft. Indsatsen imødegår de behov, som den demografiske udvikling og urbanisering efterlader i forhold til særlige målgrupper, især unge, som kan kalde på nye indholdsrelaterede og didaktiske tilgange. Her vil fokus også være på behov i forhold til fornyelse af fx teknologi og øget digitalisering, men også sprogtilegnelse for at lette muligheden for at arbejde på tværs af grænsen. I sidste ende vil indsatsen også styrke interkulturel forståelse, fastholde unge og modvirke fraflytning og som sådan være et bidrag til forbedring af samhørighed og livskvalitet i programområdet

³⁸ Fx i forhold til grøn omstilling eller teknologiudvikling baseret på STEM-kompetencer (teknologi, IT, ingeniørkundskab, naturvidenskab og matematik)

³⁹ Kienbaum (2020) Evaluerer af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Et stærkere uddannelsesmæssigt samarbejde skaber nye grænseregionale uddannelsesstilbud inden for uddannelse samt efter- og videreuddannelse. Ved at medtænke hindringer og udfordringer for det uddannelsesmæssige samarbejde kan det øge interessen (efterspørgslen), hvilket ikke blot fremmer udvikling af kvalifikationer, men også den interkulturelle forståelse og grænseregionale mobilitet. I sidste ende bidrager det også til samhørighed og øger programregionens livskvalitet og tiltrækningskraft.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi må ligge på niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Interreg Deutschland-Danmark fokuserer udelukkende på tilbud, der imødekommer de specifikke behov i programområdet og fremmer grænseoverskridende samarbejde mellem aktører inden for uddannelsesområdet. Uafhængigt af dette tilbyder ERASMUS-programmet uddannelses- og mobilitetsmuligheder for skolebørn, praktikanter, unge, studerende og lærere. Uddannelsesinstitutioner støttes derved i deres samarbejde inden for uddannelse og videreuddannelse, som med en yderligere udnyttelse af disse finansieringsmuligheder kan skabe synergier til andre Interreg-programmer.

Eksempler på aktiviteter

Uddannelsesiltag skal være tilpasset de udfordringer og muligheder, som programregionen står over for som helhed, samt tage afsæt i de regionale styrker, jf. afsnit 3, herunder muligheder i lyset af den faste Femern Bælt-forbindelse:

- Udvikling, test og implementering af uddannelsesstilbud målrettet programområdets særlig behov og muligheder inden for uddannelse samt efter- og videreuddannelse (inklusive pilotprojekter) med sigte på fælles godkendelse af uddannelser
- Drift af et kompetencecenter "Joint Education Germany-Danmark", som konceptuelt understøtter strategisk planlægning og implementering af grænseoverskridende uddannelsesstilbud (fx Information om forskellige i uddannelsessystemerne, kontakt- og netværksvedligeholdelse eller støtte til løsning af bureaukratiske barrierer), ligesom erfaringer fra tidligere grænseoverskridende samarbejde vil være tilgængelige her.⁴⁰
- Train-the-trainer for at styrke lærernes interkulturelle og tekniske færdigheder i grænseoverskridende samarbejde (inklusive sprogtilegnelse)
- Udveksling af personale inden for uddannelse for at styrke den interkulturelle og tekniske færdigheder i grænseoverskridende samarbejde (inklusive sprogtilegnelse)

Med henblik på strategisk orientering og forankring bør kommuner, arbejdsformidlinger, jobcentre, erhvervsorganisationer og -foreninger, fagforeninger samt myndigheder, som står for godkendelse af uddannelser, medtages i den løbende gennemførelse.

Målgrupper

Udvikling, test og implementering af uddannelsesstilbud kan udføres af offentlige og private uddannelsesinstitutioner samt myndigheder, som står for godkendelse af uddannelser

⁴⁰ Kienbaum (2020) Evaluering af prioriteterne i programmet Deutschland-Danmark 2014-2020

5.3.3. At sikre lige adgang til sundhedspleje gennem udvikling af infrastruktur, herunder primær sundhedspleje

I det følgende er målsætningen udfoldet under overskriften: "Sundhed og livskvalitet".

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

God sundhedspleje er en væsentlig forudsætning for god livskvalitet, hvor programregionen netop er udfordret ved en aldrende befolkning og relativt lange afstande til større byer med sundhedstjenester. Dette skaber et pres på, hvordan man kan lette overgangen mellem indlæggelse og ambulant behandling samt et pres for at udvikle andre former for pleje.

Sundhedssystemerne på den tyske (forsikringsfinansierede) og danske (skattefinansierede) side er meget forskellige (se også afsnit 2). Uanset forskelligt udgangspunkt er der muligheder i det grænseoverskridende samarbejde for at lære af hinanden og i fællesskab at udvikle nye løsninger til pleje og forbedring af sundhedsfærdigheder (forebyggelse) med henblik på at implementere disse i en respektive tysk eller dansk kontekst. Fx kan nye, især digitale, virtuelle eller mobile løsninger forbedre adgangen til sundheds- og plejetjenester og kvaliteten af disse tjenester, se også se tekstboks 5.1.

Tekstboks 5.1: Erfaringer med grænseregionalt samarbejde ind for sundhedsområdet

Der er en række eksempler på samarbejdsprojekter inden for sundhedsområdet

- Nye it-understøttede løsninger til behandling af kræftpatienter i deres hjem blev udviklet.
- Udvikling og brug af IT-applikationer, der overvåger og rådgiver om søvn og fysisk aktivitet
- teknologier til støtte for den daglige pleje af mennesker med demens både på plejehjem og i deres hjemmemiljø.
- Tidlig identifikation af ældre borgere, der er i fare for nedsat eller fuldstændig tab af funktionalitet. Handlingsplaner bør udvikles for denne gruppe.

Projekterne mødte imidlertid en alvorlig udfordring i form af reglerne for databeskyttelse.

Kilde: Kienbaum (2020): Evaluering af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

Udvikling af nye konceptløsninger er muligt men implementering er en særsilt udfordring. Det er derfor nødvendigt ikke kun at kende de respektive sundhedssystemer, men også at kunne foregribe risici og hindringer for at løsninger kan blive implementeret, fx afdækket gennem et forstudie.

Tilstræbte forandringer i regionen

Der vil blive udviklet løsninger i fællesskab til bedre sundhedspleje og sundhedstjenester, herunder forbedring af adgangen til sundhedsfaciliteter (geografisk og socialt), men tilpasset og implementeret til lokale vilkårene for at skabe bedre omsorg mv. for borgere på henholdsvis den danske og tyske side. På sigt vil det forbedre borgernes livskvalitet og som sådan gøre programregionen mere attraktiv.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Sundheds- og plejesystemerne på begge sider af grænsen adskiller sig fundamentalt (især med hensyn til finansiering, men også med hensyn til uddannelse og løsningsmåder). Det er netop disse forskelle, der driver grænseoverskridende samarbejde. Gensidig læring af hinanden skaber nye ideer og løsninger. Derudover tilbyder grænseoverskridende samarbejde også stordriftsfordele eller en større kritisk masse, fx hvis sundhedsdata kan bruges i fællesskab af både dansk og tysk side til at udvikle nye løsninger eller forbedre tilbud. Erfaringen hidtil viser imidlertid, at regler for databeskyttelse og fundamentale forskelle i sundhedssystemerne kan udgøre en hindring for samarbejdet, og det kalder på nye løsninger (se den politiske målsætning om *bedre Interreg-styring*).

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi rækker ud efter niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre støtteprogrammer

Denne specifikke målsætning har fokus på udvikling og implementering af nye løsninger til sundhedspleje og pleje af borgere. Udviklingen af nye løsninger er baseret på brugernes eller modtagernes behov. I denne henseende skal en forudsætning for finansiering af projekter være, at både udbydere af sundhedsydelser (især kommuner, sundheds- og langtidsplejeforsikringer) og patientorganisationer og lign. fra sundheds- og langtidsplejen indgår som projekt-partnere. Aktivering og involvering af borgere er vigtigt, da løsningerne ofte ligger i udvikling og design af processer, kommunikation og brug med afsæt i borgernes behov og færdigheder.

Den specifikke målsætning foreslås at have særlig fokus på konkrete løsninger, som skal implementeres til gavn for programregionen borgere, mens denne specifikke målsætning om *forsknings- og innovationskapacitet* derimod har et teknologisk bredt sigte med henblik på opbygning af innovationskapacitet, teknologjudvikling og teknologisk fornyelse til gavn for programregionens virksomheder.

Eksempler på aktiviteter

- Udvikling af en regional sundhedsovervågning som grundlag for forebyggende tilbud
- Udvikling af koncepter og deres implementering for at fremme forebyggelse og sundhedsfærdigheder i alle aldersgrupper
- Udvikling og implementering af løsninger (herunder e-sundhed og telemedicin) for at forbedre adgangen til og kvaliteten af tjenester i sundheds- og plejesektoren
- Udvikling af løsninger til at lette overgangen mellem indlæggelse og ambulant behandling og pleje (fx rådgivningstjenester)
- Udvikling af løsninger til støtte for pleje i hjemmet og i institutioner

Foranstaltninger til udveksling af personale mellem tyske og danske projektpartnere er egnede til at opnå god gensidig viden om systemerne, og hvordan de fungerer.

Forstudier bør gennemføres, hvis gennemførligheden af et projekt ikke kan vurderes på forhånd.

Målgrupper

Kommuner, Region Syddanmark, Region Sjælland, hospitaler, medicinsk praksis, sygepleje og andre serviceudbydere i sundhedssektoren, forskningsinstitutioner, sundheds- og langtidsplejeforsikringer, patientorganisationer og andre NGO'er samt SMVer.

5.3.4. Specifik målsætning: At styrke kulturens og den bæredygtige turismes rolle i den økonomiske udvikling, den sociale integration og den sociale innovation

I det følgende er denne målsætning udfoldet under overskriften: "Kultur og turisme".

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Programregionen er kendetegnet ved en unik, attraktiv natur med en særlig kulturel appel, som er forankret i et spændingsområde mellem fælles historie og nationale forskelle. Den kulturelle mangfoldighed i programregionen, som også kommer til udtryk med de nationale mindretal, udgør et vigtigt grundlag for sameksistens og er i det hele taget et kendetegn ved kulturlivet. Intakte, beskyttede naturområder og kulturel mangfoldighed bestemmer i høj grad livskvaliteten i programregionen og gør regionen attraktiv for både regionens befolkning og besøgende. De er begge en vigtig økonomisk ressource.

Turisme er en nøgelfaktor i den regionale værdiskabelse på både den tyske og den danske side. For at bevare og udvide den overregionale konkurrenceevne er der behov for løbende innovation. Det er her, det grænseoverskridende

samarbejde begynder. Eksempler fra tidligere Interreg-projekter viser, hvordan nye tilbud og ny efterspørgsel kan udvikles gennem samarbejde⁴¹, men det er samtidig vigtigt at tage vare på den ressource som "det naturlige rum" og "kulturen" repræsenterer. Derfor er det vigtigt at have FNs bæredygtighedsstrategi (UNWTO) for øje, når man vil fremme bæredygtige former for turisme, der bevarer de naturlige og kulturelle aktiver, som turismen er afhængig af.

De er regionale, naturlige og kulturelle styrker, som skal videreudvikles og udvides. Med et større samarbejde om udvikling og markedsføring af bæredygtige turisttilbud, som er baseret på de fælles naturlige og kulturelle særegenheder, skal der igangsættes nye aktiviteter for at tiltrække besøgende, især fra de nærliggende storbyregioner (København, Hamburg, Berlin). Den stigende søgen efter tilbud, der primært er baseret på det regionale køkken, kunst og kulturelle oplevelser og formidling af naturens oplevelser, skal tages i betragtning såvel som hensynet til god livskvalitet. De muligheder, der skabes ved den faste Femern Bælt-forbindelse, vil også blive udnyttet til turistudviklingen i programregionen. Udviklingen af bæredygtige grænseoverskridende turismeprojekter kræver godt kendskab til det potentiale, der skal bygges på, samt til strukturerne og betingelserne for aktørerne i turistindustrien (fx destinationselskaber, turistkontorer, turistvirksomheder, infrastruktur).

Det grænseoverskridende samarbejde vil også videreudvikle programregionens kulturelle karakteristika. Det er en vigtig ressource – ikke kun i økonomisk henseende – og spiller også en vigtig rolle for livskvaliteten i programregionen. Kultur er således et vigtigt middel til forståelse og samhørighed (jf. afsnit 5.4.2 om borgerprojekter). Den kulturelle ressource vil derfor blive videreudviklet og styrket i det grænseoverskridende samarbejde til gavn for både livskvalitet og turismen.

Tilstræbte forandringer i regionen

Programregionens turistindustri vil blive fremmet gennem grænseoverskridende samarbejde for at udnytte programregionens naturlige miljø og kulturelle potentiale for at skabe bæredygtige og innovative turisttilbud. Kulturelle aktører og turistindustrien arbejder tættere sammen at udvikle fælles kulturelle oplevelsestilbud. Dette vil også forbedre den interkulturelle forståelse i regionen, fremme livskvaliteten og indirekte fremme udvikling af en attraktiv programregion, der vil tiltrække besøgende som nye borgere.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi må ligge på niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Udviklingen af fælles grænseoverskridende tilbud skaber merværdi på turistområdet både i form af nye bæredygtige (signatur)oplevelser. Det grænseoverskridende samarbejde på kulturområdet understreger programregionens interkulturelle karakter og videreudvikler hele programregionens tiltrækningskraft som destination for både besøgende og borgere.

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

For at få størst mulig effekt ud af Interreg-projekterne er det vigtigt, at de ikke er enkeltstående, men er strategisk integreret i udviklingsstrategier på højere geografisk og administrativt niveau. Der bør også tilstræbes at opnå synergier med andre støtteprogrammer som fx Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne (ELFUL) eller LEADER.

⁴¹ Kienbaum (2020): Evalueringsrapport af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

Eksempler på aktiviteter

- Netværkssamarbejde i spændingsfeltet mellem bæredygtige kultur- og naturturismetilbud, fx. fælles grænseoverskridende turismepakker, der forbinder og organiserer transport og ophold med erfaring i programregionen
- Udvikling og gennemførelse af nye fælles tilbud (kultur, natur) i programregionen for turister og befolkningen, fx. ved at udvikle grænseoverskridende arrangementer såsom fx. mad- og kunstfestivaler
- Digitalisering og kompetenceudvikling med henblik på udvikling af fælles produkter

Hvis der udvikles tilbud i et projekt (fx. en grænseoverskridende turistbillet), bør man efterspørge en langsigtet plan for fortsættelsen af disse tilbud efter projektets afslutning (ansvar, omkostninger osv.). Ellers truer projektsresultaterne med at gå tabt på kort sigt.

Målgrupper

Turisme- og kulturvirksomheder, kulturinstitutioner, turistorganisationer (destinationsselskaber, klynger), videns- og udviklingsinstitutioner på kultur og turistområdet, kommuner og andre offentlige forvaltninger.

5.4. Politisk målsætning 4: Bedre Interreg-styring

Denne politiske målsætning betegnes i forbindelse med Interreg Deutschland-Danmark som:

Prioritet 4: Bedre vilkår for grænseoverskridende samarbejde

Med denne politiske målsætning skal den strategiske og institutionelle kapacitet samt rammebetingelserne for grænseoverskridende samarbejde forbedres og barrierer nedbrydes. Rammebetingelserne omfatter love og regler, kultur og traditioner eller simpelthen en mangel på grænseregional bevidsthed, information, viden og interesse – det vil sige, i princippet alt hvad der kan sætte en hindring for at Interreg-projekterne kan nå deres egne mål.

I den dansk-tyske programregion skal den politiske målsætning realiseres ved at have særlig fokus på følgende specifikke målsætninger: ⁴²

- At styrke en effektiv offentlig forvaltning gennem fremme af retsligt og administrativt samarbejde og samarbejde mellem borgere og institutioner, navnlig med henblik på at løse juridiske og andre hindringer i grænseregioner
- At opbygge gensidig tillid, navnlig gennem tilskyndelse til mellemfolkelige tiltag, fremme af bæredygtigt demokrati og støtte til aktører i civilsamfundet og til deres rolle i reformprocesser og demokratiske overgangsprocesser (people-to-people projekter).

I det følgende er disse specifikke målsætning udfoldet i forhold til en kommende implementering i Interreg 6A 2021-2027 Deutschland-Danmark.

5.4.1. At styrke en effektiv offentlig forvaltning gennem fremme af retsligt og administrativt samarbejde og samarbejde mellem borgere og institutioner, navnlig med henblik på at løse juridiske og andre hindringer i grænseregioner

I det følgende anvendes udtrykket "Bedre betingelser for grænseoverskridende samarbejde" som en kort version af denne specifikke målsætning.

Rationale/begrundelse for valg af foranstaltningen

Når man ser tilbage på Interreg-perioden 2014-2020 ⁴³, kan der identificeres tre udfordringer i det grænseoverskridende samarbejde. Løsninger på disse udfordringer vil skabe bedre betingelser for et effektivt grænseoverskridende samarbejde:

- Resultaterne af projektevalueringerne viser, at projekterne gentagne gange støder på strukturelle og undertiden meget konkrete hindringer i det grænseoverskridende samarbejde, og at projektimplementeringen som følge heraf kan blive nødlidende. Årsagerne hertil er på den ene side manglende kendskab til forudsætningerne og rammebetingelserne for det grænseoverskridende arbejde, og hvordan man evt. kan håndtere dette. Dette kan have sin rod i de-facto juridiske regler (fx. forskellige krav og bestemmelser om databeskyttelse), institutionelt administrative rammer (fx. kommunernes forskellige størrelse og ansvar) eller strukturelle forhold (fx. ændringerne i organiseringen af den danske erhvervsfremme). På den anden side er der, ifølge regionale stakeholders, administrativt kulturelle forskelle i programregionen, som kommer til udtryk i mentalitetsforskelle og ofte betyder, at det kræver en særlig indsats for at lære hinanden at kende. Erhvervet viden og erfaring fra grænseoverskridende samarbejde er stærkt knyttet til projektdeltagere, hvorfor der er et konstant tab af viden. Der er derfor

⁴² De specifikke målsætninger er ikke endeligt fastsat, hvor disse specifikke målsætninger ikke nødvendigvis de endelige specifikke målsætninger, se afsnit 4.1.

⁴³ Kienbaum (2020): Evaluering af Interreg Deutschland-Danmark 2014-2020

behov for løsninger for bedre at kunne gemme og dele erfaringer og viden fra grænseoverskridende samarbejde. En mulighed er, at eksperter identificerer udfordringerne og bliver udsendt inden for specifikke tematiske områder, hvor der er særlige tematiske eller forvaltningsmæssige udfordringer, for at stå til rådighed for projekterne med information og rådgivning.

- Grænseoverskridende samarbejde påkalder sig særlig opmærksomhed fra de øverste politisk-administrative niveauer på nationalt og regionalt plan for at gøre det grænseoverskridende samarbejde mere effektivt. Dette vil kunne bidrage med at fjerne juridiske og administrative hindringer for det grænseoverskridende samarbejde (fx. juridiske betingelser for udveksling af studerende og praktikanter) samt bidrage til en bedre politisk-strategisk forankring af nye løsninger, hvilket vil forudsætte en større og mere effektiv inddragelse af strategiske partnere på nationalt og regionalt plan. Programpartnerne eller overvågningsudvalget kan påtage sig denne rolle.
- Erfaringerne fra de foregående Interreg-perioder viser også, at strategiske initiativer inden for Interreg i vid udstrækning er begrænset til programdesignet. Rammerne for gennemførelsen af projekterne er således fastlagt, og programmets gennemførelse og virkninger afhænger i høj grad af projekterne. Et mere strategisk fokus for samarbejdet gennem at samtænke flere specifikke strategiske projekter, fx i forhold til at fremme udvikling et stærkere grænseoverskridende arbejdsmarked i forbindelse med den fast Femern Bælt-forbindelse, åbner en mulighed for, at flere projekter i højere grad tænkes ind et fælles politisk og strategisk behov. Dette kræver igen en stærkere teknisk og strategisk orientering af overvågningsudvalgets eller programpartneres drøftelser og beslutninger.

Forventede forandringer i regionen

De beskrevne ændringer og tilføjelser til styringsstrukturerne og -processerne i Interreg Deutschland-Danmark 2021-2027 giver Interreg-aktørerne en bedre erfarings- og videnbase for grænseoverskridende samarbejde og forbedrer Interreg-projekternes effektivitet. Gennemførelsen af programmet og projektet vil blive mere rettet mod strategisk definerede behov til gavn for Interreg-programmets målopfyldelse.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

De ændringer og tilføjelser, der er beskrevet i styringsstrukturerne og -processerne med en stærkere strategisk orientering og gennemsigtighed, vil lette det grænseoverskridende samarbejde, øge interessenternes engagement og gøre det lettere at forstå det strategiske fokus og nytteværdien af Interreg-programmet.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi rækker ud efter niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Interreg-programmets stærkere strategiske orientering kræver også, at man orienterer sig mod finansieringsmulighederne på både EU-, nationalt og regionalt niveau inden for de temaer, som er nævnt indledningsvis i dette afsnit for at opnå synergieffekter i forhold til en grænseregional indsats.

Eksempler på aktiviteter

"Bedre betingelser for grænseoverskridende samarbejde" i regi af Interreg-programmet, som er beskrevet nedenfor, er tæt forbundet med retningslinjerne for programmets tekniske bistand og dets administrative strukturer og processer (fx med inddragelse af og opgaver for sekretariatet, overvågningsudvalgets forretningsorden eller Interreg-udvalget). Det forudsætter dog en yderligere afklaring i programmeringsprocessen for at fremme opbygning af en sådan grænseoverskridende kapacitet og struktur:

1. Videnoverførsel

- Uddannelse og udveksling af ansatte i de tyske og danske forvaltninger med henblik på kompetenceopbygning om formelle hindringer for samarbejde og kendskab til forskellige administrative kulturer mv. for bedre at kunne understøtte grænseregionalt samarbejde
 - Etablering af ekspertkorps som kan besvare spørgsmål vedrørende grænseoverskridende samarbejde, som kan være til rådighed ved udvikling af projekter med henblik på at opbygge kapacitet og strukturer for et grænseoverskridende samarbejde.
2. **Strategisk inddragelse på højere politisk-administrative niveauer**
 - Programpartnerne eller overvågningsudvalget spiller en aktiv rolle i, at de støttede Interreg-projekter får, hvor relevant, en tættere opkobling til relevante udviklingsstrategier og -politikker
 3. **Stærkere strategisk orientering om gennemførelsen af programmet og projekterne ved:**
 - Gennemførelse af feasibility-studier for nye, strategisk vigtige projekter
 - Højere engagement af programmets partnere gennem:
 - o Opbygning af programpartneres kompetencer til løbende at målrette programmet mod udviklingsbehov i regionen.
 - o Styrkelse af kommunernes kompetencer inden for projektudvikling.
 - Uddannelse og udveksling af medarbejdere

Målgrupper

Programpartnerne og interessenter inden for relevante områder af det grænseoverskridende samarbejde på lokalt, regionalt og, hvor det er relevant, på nationalt plan, herunder videninstitutioner.

- 5.4.2. **At opbygge gensidig tillid, navnlig gennem tilskyndelse til mellemfolkelige tiltag, fremme af bæredygtigt demokrati og støtte til aktører i civilsamfundet og til deres rolle i reformprocesser og demokratiske overgangsprocesser**

I det følgende anvendes udtrykket "borgerprojekter" som en kort form for dette foranstaltningsmål.

Rationale/begrundelse for valg af specifik målsætning

Den tysk-danske grænseregion er præget af eksemplarisk behandling af minoriteter. Sameksistensen af kulturer i hverdagen letter mødet, udvekslingen og samspillet mellem danske og tyske borgere i mange henseender. Ligeledes er der en bevidsthed om, at mangfoldigheden af muligheder og de særlige ligheder, især på det kulturelle område, øger interessen for hinanden på begge side af grænsen. Det er kun gennem konkret erfaring, at tilliden mellem borgerne på begge sider af grænsen kan vokse sig frem. Dette er især en udfordring for de egne, der ligger længere væk fra den umiddelbare landegrænse eller er adskilt af Østersøen.

Erfaringerne fra de seneste programperioder viser, at møder og erfaringsudvekslinger er afgørende for at mindske fordomme og for at leve i en naturlig sameksistens. På samme måde beriger grænseoverskridende kulturelle aktiviteter erhvervslivet i programregionen. "Borgerprojekter" spiller en særlig rolle med hensyn til at nå ud til borgerne for at lette og fremme grænseoverskridende samarbejde og for at opbygge og opretholde relationer. Med henblik på fremtidig samhørighed er det en særlig opgave at vække og udvikle de unges interesse for naboregionen på et tidligt tidspunkt. Den voksende tillid mellem borgerne på begge sider afspejles i den kulturelle sameksistens og styrker livskvaliteten, se også afsnit 5.3.4, og bidrager til at nedbryde barrierer i det grænseoverskridende samarbejde, se 5.4.1.

Forventede forandringer i regionen

Der opstår en stadig stigende offentlig bevidsthed om betydningen af de interkulturelle forskelle og deres muligheder for at gøre programregionen til noget særligt. Kontakterne mellem borgerne på tværs af grænsen bliver mere varige, og borgerinddragelse i fælles aktiviteter stadig mere om sig gribende.

Ønsket/forventet grænseoverskridende merværdi

Aktører fra den frivillige sektor, foreninger og kommuner ser det som en naturlig del af deres virke at gennemføre aktiviteter på tværs af grænsen. Borgere i forskellige aldre og med forskellig social og kulturel baggrund ser naboregionen på tværs af grænsen som en del af deres dagligdag.

Ambitionsniveauet den grænseoverskridende merværdi må ligge på niveau 3, jf. Tabel 3.1.

Samspil med andre, især EU-støtteprogrammer

Erfaringerne fra Interreg-perioden 2014-2020 med paraplyprojekter som KursKultur og kultKIT viser, at der ofte er et samspil mellem "normale" Interreg-projekter og såkaldte mikro- eller borgerprojekter. Omvendt er det imidlertid også tænkeligt, at initiativer til større grænseoverskridende samarbejdsprojekter kan videreføres som borgerprojekter.

Eksempler på aktiviteter

- Fremme borgerprojekter gennem PR-kampagner, videnformidling og afholdelse af møder samt ved at understøtte eksisterende samarbejde mellem sammenslutninger på forskellige områder. Praktiske eksempler kan være: grænseoverskridende arrangementer hvor borgerne mødes, såsom folkemøder og demokratifestivaler.
- Ungdomsprogram DE-DK: Tilrettelæggelse og gennemførelse af projekter til møde, udveksling og kontinuitet i kontakterne.
- Uddannelse af frivillige til tysk-dansk samarbejde, herunder tilegnelse af sprogkompetencer og interkulturelle kompetencer.

Borgerprojekternes succes afhænger i høj grad af det personlige møde. De er derfor hårdt ramt af de fortsatte restriktioner på rejser og social kontakt i kølvandet på COVID-19-pandemien. Jo længere denne situation varer, jo mere kreativitet er nødvendig for at udvikle nye formater for møde og samarbejde.

Målgrupper

Kommuner, kulturinstitutioner, foreninger (NGO'er) og andre strukturer, hvor borgerne organiserer sig.

5.5. Konklusion

Udformningen af det kommende program Interreg 6A Deutschland-Danmark 2021-2027 bygger videre på de positive erfaringer fra tidligere Interreg programmer. Programregionen har gennem de seneste årtier styrket den grænseregionale integration ikke bare i de to korridorer – den vestlige "Jyllandsrute" og en østlige "Femernrute" - men også på tværs af den samlede region. Selvom der er opnået mange positive resultater, er der fortsat grænseregionale problematikker, som hæmmer det grænseregionale samarbejde. På mange områder er der fortsat en tendens til at "skue mod sit eget land" frem for at se muligheder og løsninger gennem et grænseregionalt samarbejde. Det er således fortsat behov for en grænseregional indsats.

Set i en dansk-tysk kontekst står programregionen i en samfundsøkonomisk udviklingssituation, hvor man har en række regionale styrker at tage udgangspunkt, men også en række udfordringer i programregionen, som motiverer et grænseregionalt samarbejde, som fx:

- Relativt lavt uddannelsesniveau målt på kompetencegivende uddannelser
- Tiltrækning af kvalificeret arbejdskraft
- Demografisk udfordring
- Relativ lav FoU kapacitet – jobmarked for akademikere
- Få innovative og vækstorienterede (nye) virksomheder (SMV'er)
- Svag teknologi- og erhvervsudvikling gennem klynger og brobygning
- Hindringer og barrierer for grænseregionalt samarbejde

Disse udfordringer har motiveret valget af politiske målsætninger for Interreg 6A Deutschland-Danmark 2021-2027. Programmets styregruppe har prioriteret fire politiske målsætninger. Ved valget af fire politiske målsætninger for det kommende Interreg program betyder, at programmet bliver implementeret i overensstemmelse med EU Kommissionens udmelding om en tematisk koncentration for det enkelte Interreg-program. Herefter har arbejds- og koordineringsgruppen peget på et antal specifikke målsætninger for det kommende program, se Tabel 5.2.

Tabel 5.2: Valgte politiske og specifikke målsætninger fore Interreg 6A Deutschland-Danmark 2021-2027

Politisk målsætning	Specifikke målsætninger
Et mere intelligent Europa ved at fremme innovativ og intelligent økonomisk omstilling ved:	• At styrke forsknings- og innovationskapaciteten og udbredelsen af avancerede teknologier • At udvikle færdigheder med henblik på intelligent specialisering, industriel omstilling og iværksætteri
Et grønnere, kulstoffattigt Europa ved at fremme en ren og fair energiomstilling, investering i de grønne og blå økonomier, den cirkulære økonomi, tilpasning til klimaforandringer og risikoforebyggelse og styring ved:	• At fremme vedvarende energi • At fremme tilpasning til klimaforandringer, risikoforebyggelse og katastrofemodstandsdygtighed • At fremme overgangen til en cirkulær økonomi
Et mere socialt Europa, der fremmer gennemførelse af den europæiske søjle for sociale rettigheder ved:	• At forbedre arbejdsmarkedernes effektivitet og styrke adgangen til beskæftigelse af høj kvalitet gennem udvikling af social innovation og infrastruktur • At øge adgangen til inkluderende kvalitetstjenester indenfor uddannelse, erhvervsuddannelse og livslang læring gennem udvikling af infrastrukturen • At sikre lige adgang til sundhedspleje gennem udvikling af infrastruktur, herunder primær sundhedspleje • At styrke kulturens og den bæredygtige turismes rolle i den økonomiske udvikling, den sociale integration og den sociale innovation
Bedre Interreg-styring ved:	• At styrke en effektiv offentlig forvaltning gennem fremme af retsligt og administrativt samarbejde og samarbejde mellem borgere og institutioner, navnlig med henblik på at løse juridiske og andre hindringer i grænseregioner • At opbygge gensidig tillid, navnlig gennem tilskyndelse til mellemfolkelige tiltag, fremme af bæredygtigt demokrati og støtte til aktører i civilsamfundet og til deres rolle i reformprocesser og demokratiske overgangsprocesser (people-to-people projekter).

En nærmere kvalificering af de specifikke målsætninger har resulteret i, at nogle specifikke målsætninger er meget tæt sammenvævet og måske med fordel kan ses som et indsatsområde. Det gælder for de specifikke målsætninger under *Innovation* og de to førstnævnte under den politiske målsætning om *Et mere socialt Europa*.

Erfaringerne fra de tidligere Interreg-projekter peger på, at der er behov for en indsats for at imødegå udfordringer og hindringer for et stærkere grænseregionalt samarbejde. Og konkretiseringen af flere af de specifikke målsætninger under det kommende Interreg-program peger også på, at det efter al sandsynlighed også vil gøre sig gældende fremover. *Bedre Interreg-styring* gennem den førstnævnte specifikke målsætning er et vigtigt instrument for at forbedre effektiviteten af Interreg. Herved har det kommende Interreg-program og styregruppen en unik mulighed for at adressere hindringer for grænseregionalt samarbejde og samtidig arbejde for en stærkere forankring af Interreg-projekterne strategisk som politisk i den samlede programregion med sigte på at overkomme grænseregionale hindringer.

Alt i alt er det vores vurdering, at det vil være muligt at opstille et endeligt program ud fra de valgte politiske og specifikke målsætninger, som tillige lever op til en tematiske koncentration og en ambition om høj (grænseregional) nytteværdi.

Bilag 1: Datagrundlag

- Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse (2020): Erhvervsfremme i Danmark 2020-2023. Afsnit om Syddanmark
- Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse (2020): Erhvervsfremme i Danmark 2020-2023. Afsnit om Fyn
- Region Syddanmark: Fremtidens Syddanmark. Regional udviklingsstrategi 2020-2023
- Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse (2020): Erhvervsfremme i Danmark 2020-2023. Afsnit om Region Sjælland
- Region Sjællands Udviklingsstrategi 2020-2024 — under udvikling
- SÖA und SWOT im Rahmen der Erstellung des OP EFRE Schleswig-Holstein 2021-2027 (Juni 2020)
- Ministerium für Wirtschaft, Verkehr, Arbeit, Technologie und Tourismus des Landes Schleswig-Holstein (2019): Fachevaluierung, Vorbereitung der Ausrichtung des künftigen Landesarbeitsmarktprogramms)
- Landesentwicklungsplan Schleswig-Holstein: Ertwurf 2018 – Fortschreibung
- Udvikling i — og af — Femern Bælt Regioner (Udkast)
- String 2030 Strategy
- JYLLANDSKORRIDOREN – Fact Book (2016)
- German-Danish Innovation: Kortlægning af Femern Bælt-regionens erhvervsmæssige potentiale

TEKNOLOGISK
INSTITUT